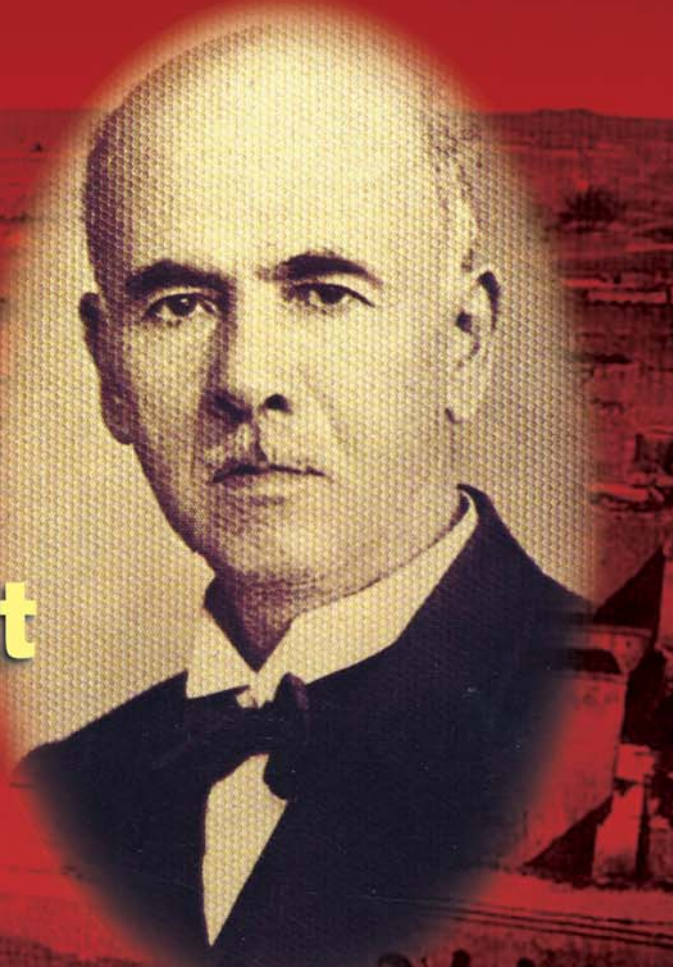

YOYAV

Dergisi

YIL: 26 SAYI: 291 NİSAN 2017

Kültür Kenti Kilis'in Yetiştirdiği Bilge İnsan Muallim Rif'at

*Okumaya kanmadım.
Geçen ömre yanmadım.
Kırk yıldır muallimim,
Çok şükür usanmadım.*

*Kerim Çavuş oğluyum,
Gönlü dertli dağlıyım,
Adım Ahmet Rif'at'tır,
Ben Kilis'e bağlıyım.*

YOYAV Adına Sahibi
Dr. İbrahim ATEŞ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mehmet NARİNCE

Yayın Kurulu:

Dr. İbrahim ATEŞ
Ökkaş DAĞLIOĞLU
Mehmet NARİNCE
N. Yücel MUTLU

Yayın İdare Merkezi
Libya Caddesi 32/7-8 Ahmetler / ANKARA
Tel: 434 51 83 - Faks: 433 12 98
web: yoyav.org.tr
e-mail: eyoyav@mynet.com

Yayın Türü:
Yöresel Süreli Yayın
Ayda bir yayınlanır.

Grafik Tasarım
Mehmet Narince

Baskı:
Önder Matbaacılık Ltd. Şti.
İzmir Cad. 34/2-3 Kızılay-ANKARA
Tel: 418 23 54

Basım Tarihi: 31.03.2017
ISSN: 1307-1572

Dergide yayımlanan yazı ve resimler kaynak gösterilerek
iktibas edilebilir. Görüşler yazarlarına aittir.

1 Okumaya Doymayan Adam
Dr. İbrahim ATEŞ

2 Muallim Rif'at Rahmet ve Mağfiret Niyazıyla Anıldı

5 Protokol Konuşması
Hilmi DÜLGER

7 Protokol Konuşması
Av. Hasan KARA

9 Kültür Kenti Kilis'in Yetiştirdiği Bilge İnsan Muallim Rif'at Paneli Açış Konuşması
Dr. İbrahim ATEŞ

12 Paneli Açış Konuşması
Dr. Hasan Celal GÜZEL

13 Muallim Rif'at Bilge'nin Kilis'te Yetiştirdiği Ortam
Prof. Dr. Metin AKİS

16 Kilis'in Simgesi ve Kilislinin Sesi Muallim Rif'at
Prof. Dr. Hikmet CELKAN

19 Kilisli Rif'at Bilge'nin Türk Tarih Kurumu İçin Gerçekleştirdiği İstinsah Çalışmaları
Yusuf Turan GÜNAYDIN

22 Şuurlu Şair Kilisli Muallim Rif'at Bilge
M. Yahya EFE

Okumaya Doymayan Adam

Dr. İbrahim ATEŞ
YOYAV Genel Başkanı

İlk insan olan Hz. Âdem (a.s.)'e Allah'ın ilk ihsânı ilimdir. İlim yolunda atılacak ilk adım da okumaktır. Kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'in ilk indirilen ilk ayetinin ilk kelimesi de "Oku!" anlamındaki "İkra" kelimesidir. Dolayısıyla İslâmın ilk emri okumak olduğu gibi, dünyaya gelen her müslümanın yaptığı ilk ibadet de okumaktır. Bunun içindir ki, birçok hadîs-i şerîfnde okuyup öğrenmeyi tavsiye ve telkin eden Hz. Peygamber (s.a.v.): "Dünyayı dileyen ilme sarılsın, ahireti isteyen ilme sarılsın, her ikisini isteyen yine ilme sarılsın." buyurmuştur. Başka bir hadîs-i şerîfnde de: "İlim öğrenmek her erkek ve kadın müslümana farzdır." buyurarak "Oku" emrinin ifade ettiği hükmün ne olduğuna dikkat çekmiştir.

Bu gerçeği bilen ve bu tavsiyeye uyan Müslümanlar, çocuklarına okuma yazmayı öğretmeye özen göstermişlerdir. Ancak, bazıları ilk ve orta öğrenimle yetinmiş, bazıları da yüksek öğrenimle eğitim hayatını noktalamıştır. Bu arada akademik kariyer yapanlar da olmuştur. Öte yandan az sayıda da olsa, "öğrenmenin yaşı ve sınırı yok" deyip, ömür boyu okuyup öğrenmenin gayreti içinde olanlar da olmuştur.

Sonu cennet oluncaya kadar okuyup öğrenmeye doymayan bu az sayıdaki ilim aşığı insanlardan biri de merhum Muallim Rif'at'tır.

*"Okumaya kanmadım,
Geçen ömre yanmadım.
Kırk yıldır muallimim,*

Çok şükür usanmadım." diyen bu bilge insan, okumaya doymayan bir ilim adamı olduğunu, sunulan dizesiyle dile getirdiği gibi, yaptığı çalışmalar ve ortaya koyduğu eserlerle de ispat etmiştir.

İnsanların çoğunun yemeye, içmeye, gezmeye, eğlenmeye ve yatıp uyumaya doymadığı günümüzde, ömrünü öğrenip öğretmekle geçiren bu ilim adamının yaşı altmış aşmasına rağmen okumaya doymadığını ifade etmesi, dinleyip geçilecek ve üstünde durulmayacak sıradan bir söz ve kale alınmayacak bir hâl değildir. Takdir edilecek bir tavır, şükranla yâd edilecek doğru bir ifade ve sonu cennet oluncaya kadar ilme doymayan dirâyetli bir âlimden beklenen basîretli bir davranıştır.

Te'lif, tercüme ve tasnif ettiği irili ufaklı birçok ilmi, edebî, fikrî eserlerin yanında dile getirdiği

dinî ve dünyevî düşüncelerle dönemindeki ilim ve fikir ehlinin takdirini toplayan merhum, "Hangi taşı kaldırsanız, altında Muallim Rif'at çıkıyor" denecek kadar çok ve çeşitli çalışmaya imza atarak, günümüze ışık tutan önemli eserleri meydana getirmiştir.

Eserlerinin ihtişamı, O'nun muhteşem kişiliği ve kimliği ile müstesnâ meziyetlerini yansıtmaktadır. Dîvân-ı Lügât-ı Türk'ü tarayıp, tasnif ederek dilimize kazandıracak kadar Türkçe'ye hâkim, Şeyh Sa'dî Şîrâzî'nin "Bostan"ını Türkçe'ye tercüme edecek kadar Farsça'yı ve Kâtip Çelebi'nin içinde beş bine yakın kitap ve risâle, on bin kadar da müellif adı ve üç yüzü aşkın ilim dalı hakkında bilgi bulunan kapsamlı bir bibliyografya ve ilimler akademisi mâhiyetinde olan "Keşf'üz Zünûn" adlı eserini, dönemin Diyanet İşleri Başkanı M. Şerefettin Yaltkaya ile birlikte inceleyip baskıya hazırlaması da Arapça'yı çok iyi bildiğinin göstergesidir. Öyle ya, şairin dediği gibi: "Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz./Görünür rütbe-i akli eserinde."

Malum olduğu üzere, ilim ilerlemenin ilkesi ve yücelmenin yörüngesidir. Bu ilkeyi benimsemeyenin ve bu yörüngeye girmeyenin gelişip güçlenmesi ve ulusal meselelerle uluslar arası ilişkilerde söz sahibi olması mümkün değildir. Hayatın her alanında verimli, üretken ve etkili olmak için bilgili olmak şarttır. Bilgisiz bir yere varılmayacağı herkes tarafından bilinmektedir. Bunun için ben yıllar önce yazdığım bir şiirimde:

*"Biliniz, bilginin şânı yücedir.
Gülünüz hâline câhil cücedir."* demiştim.

Muallim Rif'at gibi araştırıp bulmaya, okuyup okutmaya ve öğrenip öğretmeye hevesli ilim adamlarının çoğaldığı yerlerde gelişip güçlenmek ve yol alıp yücelmek tabiidir.

İlmi, irfanı ve dile getirdiği düşünceleri ile ülke eğitimine kıymetli katkılarda bulunan merhum Muallim Rif'at'ı vefatının 64. yıldönümü dolayısıyla bir kere daha rahmet ve mağfiretle yâd ederken, adının anılmada, düşüncelerinin değer görmede, eserlerinin okunmada, bilgisinin yayılmada, sevenlerinin çoğalmada ve kabrinin ziyaret edilmede dâim olmasını diliyor, ruhunun şâd, mekânının cennet ve makamının yüce olmasını niyaz ediyorum.

Muallim Rif'at Rahmet ve Mağfiret Niyazıyla Anıldı

Ülke ve insanımıza ilmî, idarî, iktisadî, içtîmaî, dinî ve siyasî alanlarda takdire şâyân olan hizmetlerde bulunan din ve devlet büyükleri ile ilim ve fikir ehli insanları, ölüm yıldönümleri dolayısıyla minnet, mağfiret ve şükranla anarak ruhlarına rahmet dilemeyi ilke edinen YOYAV, Kilisli Muallim Rif'at'ı vefatının 64. yıldönümü dolayısıyla 22 Şubat 2017 Çarşamba günü düzenlediği 5. anma toplantısında bir kere daha rahmet ve mağfiret niyazıyla andı. Bu vesileyle tertiplelediği "Kültür Kenti Kilis'in Yetiştirdiği Bilge İnsan Muallim Rif'at" paneline çok sayıda Kilisli ile Rif'at sever ve ilim ehli davetli katıldı.

Kilis Belediyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi ve Kilis Yardımlaşma Derneği'nin katılımıyla YOYAV'ın gerçekleştirdiği program ve panel, merhumun Ankara Asrî Mezarlıktaki kabrinin ziyaretiyle başladı.

YOYAV Genel Başkanı Dr. İbrahim Ateş, Kilis Yardımlaşma Derneği Başkanı M. Yahya Efe, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rif'at Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Metin Akis, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eski Dekanı Prof. Dr. Hikmet Celkan, 22. Dönem Kilis Milletvekili Veli Kaya, Emekli İl Müftüsü Muslihiddin Kartal, Kardelen Eğitim, Kültür ve Çevre Derneği Başkanı Şükrü Can, YOYAV Mütevelli Heyet Üyelerinden Hatice Sevim Turgut, Ökçe Dağlıoğlu ve Mehmet Narince, Emekli bürokratlardan Kahraman Efe, Anayurt Gazetesi Yazarlarından Orhan Selen, YOYAV'lı hanımlardan Tülay Yetkin, Fatma Özçelik, Sema İşlak, Meral Demirok ve Necla Balaban, Kilis Yardımlaşma Derneği'nden Çelen Efe, Fehime Kavuşturan ve YOYAV Kamerasmanı Erkan Ertuğral'dan oluşan 20 kişilik heyet tarafından yapılan ziyarette, YOYAV Genel Başkanı

Dr. İbrahim Ateş ile Emekli Müftü Muslihiddin Kartal birer aşr-ı şerif tilâvet ettiler Kur'an-ı Kerim tilâvetini takiben merhuma dua edip, ziyarete katılanlara hitaben kısa bir konuşma yapan YOYAV Genel Başkanı Dr. İbrahim Ateş şunları söyledi:

"Değerli dostlar, sevgili kardeşlerim!

64 yıl önce böyle bir 22 Şubat gününde ruhunu Rahmân'a teslim edip, irthâl-i dâr-ı bekâ ederek, başucunda bulunduğumuz mezarına defnedilmek suretiyle Rabbimizin rahmetine tevdi edilen merhum Muallim Rif'at'ın kabrini, vefatının 64. yıldönümü dolayısıyla ziyaret edip, ruhuna rahmet diledik ve O'nu bir kere daha rahmet ve mağfiret niyazıyla yâd ettik. Okuduğumuz aşr-ı şerifler ve ihlâs-ı şeriflerle, Fatiha-i şerifleri armağan edip, ruhunun şâd, mekânının cennet ve makamının yüce olması dilediğimde bulunduk.

Her fani gibi O'nun için yapılacak en güzel davranış budur. İnşallah okuduğumuz Fatiha ve ihlâslar, derecesinin yücelmesine ve Allah katındaki değerinin artmasına vesile olur.

Kilisli Muallim Rif'at, mezarı başında anıldı.

Panel, Saygı Duruşu ve İstiklâl Marşı ile başladı.

Bir gün bizler de O'nun gibi toprağın altına girecek, iman ehli vefakâr dostlarımızın bizleri ziyaret edip, ruhumuza rahmet dilemelerini, okuyacakları Fatihalar ve yapacakları hayırlı dualarla ruhumuzu şâd etmelerini bekleyeceğiz. İnşaallah dostlarımız da bizleri böyle anarlar. İnaniyoruz ki, anan anılır, anmayan yanılır. Anmak ve anılmak güzel, unutmak ve unutulmak da kötüdür.

Hz. Lokman'ın oğluna verdiği öğütlerden biri de şudur: "Oğlum! İki şeyi unut, iki şeyi de unutma. Yaptığın iyiliği ve başkasının sana yaptığı kötülüğü unut. Allah'ı unutma, ölümü unutma."

Müslüman, Allah'ı unutmaz. Ama ölümü bazen unutulabilir. Ölümü unutmamak için, ölümler diyarına gelmek, sık sık kabir ziyaretinde bulunmak gerekir. Unutmayalım ki, içinde bulunduğumuz bu mezarlıkta yatan mevtalar (ölüler), bir zamanlar bizim gibi dünyada yaşıyor, geziyor ve dolaşıyorlardı. Ömürleri bitti, ebediyete intikal ettiler. Şimdi toprağın altında yatıyorlar. Yarın bizler de onlar gibi olacağız. "Gelen gider, bunda kalmaz. İki kapulu handır bu."

Dünyaya dalıp ahireti unutmamalı, ona göre hazırlık yapmalıyız. Bizlerde bu şuurun gelişmesi için zaman zaman kabir ziyaretinde bulunmalıyız. Bu ziyaretler, bizim gafletten kurtulmamıza, ölümlerimizin de mağfiretine vesîle olacaktır. Allah ziyaretimizi kabul etsin, başucunda bulunduğumuz merhum Muallim Rif'at'la tüm ölümlerimize rahmet etsin, bizlerde de ölümü unutmama duygusunu geliştirsin."

Heyet ziyaret sonrası, panelin gerçekleştirileceği YOYAV Kültür Merkezi'ne döndü. Davetlilerin salondaki yerlerini almasıyla saat 13.30'da panel başladı.

68 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen panele katılanlar arasında Milli Eğitim Eski Bakanı Dr. Hasan Celal Güzel, Kilis Milletvekili Hilmi Dülger, Kilis Belediye Başkanı Hasan Kara, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rif'at Eğitim Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Metin Akis, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eski Dekanı Prof. Dr. Hikmet Celkan, Gaziantep Eski Senatörü Selahattin Çolakoğlu, 22. Dönem Kilis Milletvekili Veli Kaya, Emekli YÖK Başkan Vekili Dr. Uygur Tazebay, Kilis Yardımlaşma Derneği Başkanı M. Yahya Efe, Emekli İl Müftüsü Muslihiddin Kartal, Çırak Eğitim ve Öğretim Vakfı Başkanı İbrahim Karakoç, MEB Müşaviri ve Müteşebbis Gelişim Vakfı Başkanı Nurettin Konaklı, Çubuk Dernekler Federasyonu Başkanı Recep Taş, Kardelen Eğitim, Kültür ve Çevre Derneği Başkanı Şükrü Can, İslahiyeliler Derneği Başkanı Fuat Yılmaz, MEB Emekli Özlük İşleri Genel Müdürü Sıtkı Dalkılıç, Türk Tarih Kurumu Uzmanı Yusuf Turan Günaydın, Araştırmacı Yazar-Şair Abdullah Satoğlu, Diyanet Vakfı Eski Genel Müdürü Ahmet Uzunoğlu, G.Ü. Emekli Öğretim Üyesi Aykut Mısırlıgil, YOYAV Yönetim Kurulu Üyelerinden Nurçin Sayan ve Hatice Sevim Turgut, Mütevelli Heyet Üyelerinden Ökkaş Dağlıoğlu, Onur Kurulu Üyelerinden Yücel Mutlu, Ali İhsan Sağlam, TRT Program Yapımcı ve Sunucularından Yasemin Aras da vardı.

Yasemin Aras

TRT Program Yapımcısı ve Sunucusu Yasemin Aras'ın sunumuyla başlayıp, saygı duruşu ve İstiklâl Marşı ile devam eden panelde, YOYAV Genel Başkanı Dr. İbrahim Ateş'e başarı ve iyi dilek mesajı gönderen Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz, Kültür ve Turizm Bakanı Nabi Avcı, Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez ve Ahmet Yesevî Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız'ın mesajları okunarak kendilerine teşekkür edildi. Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz gönderdiği mesajda şu cümlelere yer verdi:

Dr. İbrahim Ateş, okunan hatm-i şeriflerin duasını yaptı.

“Sayın Dr. İbrahim Ateş
YOYAV Genel Başkanı

Türk Dili ve Edebiyatına önemli katkıları bulunan merhum Muallim Rif'at Bilge'nin vefatının 64. yıldönümü nedeniyle düzenlediğiniz “Kültür Kenti Kilis'in Yetiştirdiği Bilge İnsan Muallim Rif'at” adlı panele nazik davetiniz için teşekkür ederim.

Programın başarılı geçmesini temenni eder, bütün konuklarınızı sevgi ve saygıyla selamlarım.

İsmet Yılmaz

Milli Eğitim Bakanı”

YOYAV Genel Başkanı Dr. İbrahim Ateş'in yaptığı açış konuşmasından sonra kürsüye gelerek birer protokol konuşması yapan Kilis Belediye Başkanı Hasan Kara ile Kilis Milletvekili Hilmi Dülger'in konuşmalarından sonra panel yöneticisi Milli Eğitim Eski Bakanı Dr. Hasan Celal Güzel sahnedeki yerini alarak, panelistleri masaya davet etti ve programdaki konuşma sırasına göre bildirimlerini sunmak üzere kendilerine söz verdi. Panelistlerden Kilis Yardımlaşma Derneği Başkanı M. Yahya Efe “Şuurlu Şair Muallim Rif'at” konulu, Türk Tarih Kurumu Uzmanı Yusuf Turan Günaydın “Muallim Rif'at'ın TTK İçin Yaptığı İstinsah Çalışmaları” konulu, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eski Dekanı Prof. Dr. Hikmet Celkan “Kilis'in Simgesi ve Kilislinin Sesi Muallim Rif'at” konulu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rif'at Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Metin Akis de “Muallim Rif'at'ı Yetiştiren Ortam” konulu bildirimlerini sundular.

Panelin hitamında Emekli İl Müftüsü Muslihiddin Kartal'ın Kur'an-ı Kerim tilâvetini takiben, merhumun ruhu için okunan hatm-i şeriflerin duası

YOYAV Genel Başkanı Dr. İbrahim Ateş tarafından yapılarak sevabı ruhuna armağan edildi.

Hitamı misk olan panelin nihayetinde panel yöneticisiyle konuşmacılara, YOYAV Genel Başkanı Dr. İbrahim Ateş'in iki ay önce yayınlanan “Mikrofondan Müminlere” adlı üç ciltlik eserinden birer paket kitap takdim edildi ve misafirlere sunulan ikramın alınmasına geçildi.

YOYAV'ın örnek etkinliklerinden birinde daha bulunmanın bahtiyarlığı içinde salondan ayrılan konuklar, gördükleri bu vefakâr davranışlarından dolayı YOYAV yetkililerine takdir ve teşekkürlerini iletiler.

(Soldan sağa) Yusuf Turan Günaydın, Prof. Dr. Metin Akis, Dr. Hasan Celal Güzel, Dr. İbrahim Ateş, Yasemin Aras, M. Yahya Efe, Dr. Uygur Tazebay, Prof. Dr. Hikmet Celkan ve Muslihiddin Kartal panel sonrası bir arada.

Panel sonrası ikramdan bir görüntü.

Hilmi DÜLGER
Kilis Milletvekili

Protokol Konuşması

Sayın Bakanım, Sayın Milletvekillerim, Sayın Belediye Başkanım, Yoksullara Yardım ve Eğitim Vakfı'nın Değerli Başkanı, değerli hazırun, değerli ilim erbabı Dekanlarımız, Hocalarımız, sözlerime başlamadan önce sizleri en kalbi muhabbetlerimle selamlıyorum.

Bir söz vardır, “Deniz dururken dere çağlamaz.” diye. Az önce kelimeler ehli konuştu, biraz sonra da ilim ehli konuşacak. Bunların arasında ne söylesem diye kara kara düşündüm. Her ne kadar karınca kararınca bir şeyler söylemek için bir hazırlık yaptıysam da ben o hazırlıktan vazgeçtim. Yüreğimden gelen, içimden gelen şeyleri sizlere söylemek istiyorum.

Az önce değerli Başkanımızın da söylediği gibi bizler eğitime, öğretime son yüzyılda gerekli değeri vermediğimiz gibi, ilim-irfan ehline de değer vermedik. Bundan dolayı da bir keşmekeş içerisinde gidiyoruz. Çok büyük işler başarılı, ama değerlerimizi de ne acıdır ki bizden sonraki nesillere aktarmakta bir kesintiye uğradık.

Sayın Bakanımın bu konuda çalışmalarını Allah biliyor, tarih biliyor. Kendileri hatırlamazlar, onlar o ilim ehlinin fazlasıyla nasiplerini aldıkları için “Yap bir iyilik at denize balık bilmezse Hâlik bilir.” deyiminden hareketle- karşınızda gördüğünüz bu Kilis çocuğunun bir kaymakam olarak yetişmesinde ve yurtdışında eğitim almasında imzaları vardır. Çünkü O şuna inanmıştı: “Ne kadar çok ilim ehlinin ilminden daha sonraki nesillere aktarabilirsek, bu millet, tarih sahnesinde layık olduğu yeri alacak” diye düşünmüştü.

Kaymakam olarak yurdun çeşitli yerlerinde görev yaparken, 30 seneyi bitirdikten sonra, memlekete hizmet etmenin en kutsal ibadetler arasında yer aldığını düşünerek, siyasete döndüğümüzde, Kilis'in o çocukluk günlerimizdeki irfan ehlinin dam-

lalarından çocuklarını nasiplendirmediğini gördük. Bundan dolayı -çok samimi söylüyorum- ciğerimin ta köşesi yanıyor.

Çünkü biz, büyüklerimizden, onların sohbetlerinden, su tutmayı ve boş bardakları toplamayı öğrenmiştik. Onlar kimden öğrenmişlerdi? Onlar da tarihin ve edebiyatın, ilmin, İslamın hüzmelerinden, damlaya damlaya süzülen damlalar sonucu o hale gelmişlerdi ve bize aktarmışlardı. Kimlerden almışlardı? Muallim Rifat gibi ilim ehlinin almışlardı. Ama kapitalizm bizleri değerlerimizden aldı götürdü, maddî anlayışa boğdu.

Kapitalizmin bu tür değerleri ikinci, üçüncü plana atması sonucu, biz bunlara bakamaz olduk.

Hatırlıyorum, bu ilim irfan ehlinin sohbetlerinde söze karışmamayı öğrendik. Öğretmenlerimizin arkasından bile konuşurken ismiyle değil, onların unvanlarıyla söylemeyi bir kutsal görev gibi addettik. Ama biz ne acıdır ki Muallim Rifat ve O'nun gibi ilim, iman ve edebiyat ehlini çocuklarımıza anlatamadık. Bu konuda Allah ve tarih huzurunda özür diliyoruz.

Ben üzerime düşen özrü diliyor ve gereğini yaptığımı inanıyorum. Acizane bir kardeşiniz olarak kaymakamken hep şunu yapardım. Kapıda herkes bekleyebilir, ama öğretmen bekleyemezdi. Çünkü onlar bizim geleceğimizin mimarıydı. Ama onlar Muallim Rifat'ın değerleriyle, insanî ve İslamî değerlerle yetiştikleri takdirde biz onlara layık olacağız. Bunlara inanıyorum. Bu değerlerin aktarılmasında Yoksullara Yardım ve Eğitim Vakfı gibi güzide kuruluşlarımızın yaptıkları çabalar inkâr edilemez.

Eğer bugün Sayın Belediye Başkanımızın az önce bahsettiği gibi nüfusumuzdan daha fazla -94 bine 130 bin- kardeşimizi barındırıyorsak ve Kilis

Panele katılanlardan bir grup.

deyimiyle çıt çıkmıyorsa, bunun altında yatan tek bir sebep var, o da aldığımız değerlerin bizde kalan bulaşığıdır. Biz inşallah bunu bulaşık olarak değil, bir değerler aktarımı olarak, bizden sonrakilere aktarmayı görev biliyoruz.

Belki Ankara'da yaşarken kafalarda bunu tahayyül etmek zor. Bugün Ankara'nın nüfusu 4,5 milyon. 6 milyon insanın Ankara'ya geldiğinde Ankara'nın ne olacağını. İstanbul'un nüfusu 15 milyonun üzerinde. Oraya 20 milyonun üzerinde insan gittiğinde nasıl nefes alınamazsa, 42 yolcu istiap haddi olan bir otobüste 142 kişi olduğunda ne olacağını düşündüğünüzde, Kilis şu anda o halde...

Peki neden kardeşçe yaşıyor? Çünkü insanî ve İslamî olan ne varsa o uygulanıyor. Batının bize aktardığı değerlerle biz onlara kucak açmıyoruz. Mevlana'nın dediği ve yaptığı gibi, Allah'tan alıp kula aktaran bir çaba içinde bulunduğumuz için onlara kucak açıyoruz.

Sayın Belediye Başkanımızın bu konudaki çabalarını basından da takip ediyorsunuz. İnanın Kilis'te dolaştığımız her bir sokakta ekmeklerin paylaşıldığını, evlerin bölüşüldüğünü, insanların birbirlerine kucak açtığını görünce, gururlanmamak mümkün değil. Bu benim memleketim diyoruz. Bu devlet bu millet demek ki, daha ilelebet var olacaktır. Bundan da kimsenin şüphesi olmasın.

Biz bu değerlerimizi, Muallim Rif'atlarımızı, Akiflerimizi ne kadar çok anlatsak, ne kadar çok

onları örnek alırsak, eminim ki bu millet, dünya milletler ailesi içerisinde, layık olduğu yerde ebediyete kadar var olacaktır.

Rabbim Muallim Rif'atlarımızın sayısını arttırsın. Onların kıymetini bilenlerimizi arttırsın. Onların yolunda hizmet edenlerin kervanına bizi de katsın. Bu milletin önünde çalışmayı, bu milletin hadimi olmayı bize nasip etsin diyor, bu duygu ve düşüncelerle hepinizi hürmet ve muhabbetle selamlıyor, en kalbî şükranlarımı sunuyorum.

Dr. Ibrahim Ateş, Hilmi Dülger'e üç ciltlik "Mikrofondan Müminlere" adlı kitabını takdim etti.

Av. Hasan KARA
Kilis Belediye Başkanı

Protokol Konuşması

Sayın Bakanım, Sayın Milletvekillerim, Kıymetli YOYAV Başkanımız, çok değerli hanımefendiler, beyefendiler, basınımızın değerli mensupları hepimiz hoş geldiniz.

Ben sizlere umudun ve barışın ana şehri Kilis'ten selam getirdim. Burada merhum Muallim Rifat Bilge ile ilgili çok geniş bir sunum olacak. Fakat Kilis ile ilgili bir hususu belirteyim. Programda sadece kültür kenti denilmiş. Biz de umudun ve barışın ana şehri diyoruz. Biliyorsunuz Suriye olayından dolayı en çok etkilenen ülke Türkiye oldu. Türkiye'de de en çok etkilenen Kilis oldu.

Kilis'in merkez nüfusu 94 bindir. Şu anda 135 bin Suriyeli var. Yani Kilis'in merkezinin yüzde 60'ı Suriyeli, yüzde 40'ı da yerli halk. Dünya tarihi boyunca doğal afetlerle ve savaşlarla bu tür olaylar olmuştur. Kendi nüfusundan fazla insan gelmiştir. Ama kavganın olmadığı, gürültü ve patırtının olmadığı hiçbir dönem olmamıştır. Bunun tek istisnası Kilis'tir. Onun için biz, umudun ve barışın ana şehri

diyoruz. Şu anda Kilisli evini, işini, aşını, sokağını açtı, bu insanlara ev sahipliği yapıyor.

Obeziteyi insanlar arasında en büyük problem diye düşünürdük. Ama obezitenin, şehirlerle ilgili bir problem olduğunu da gördük. Siz bir insanın akşam 70 kilo ile yatıp sabah 160 kilo kalktığını düşünün. O insanın beyninde oluşacak fırtınayı düşünün. Biz Kilis'te şu an onu yaşıyoruz. Bir Fransız bana: "Bunları anlatırken gülümsüyorsun" dedi. Evet biz buna rağmen gülümsüyoruz. Çünkü bizim köklerimizde, damarlarımızda böyle muallimlerin yetiştiği gibi iyilik var.

Dünya insanlık tarihinin en büyük kültürel mirası ne diye soracak olsak, herkes kendi bulunduğu coğrafyanın tarihi ve tarihi güzelliklerini söyleyebilir ya da dünyanın 7 harikasını söyleyebilir. Ama biz Kilis olarak diyoruz ki, dünya insanlık tarihinin en büyük kültürel mirası, insanın vicdanındaki iyilik duygusudur. 21.yüzyıl insanı bunu kaybetti. Suriye olayı bunu turnusol kağıdı gibi ortaya çıkardı.

Kilis'ten bir görüntü.

Kilis'te Suriyelilerin barındığı konteynir kentten bir görüntü.

Biz, dünya insanlık tarihinin kültürel mirasını yaşıyor ve yaşatıyoruz. Ben bundan dolayı Kilis halkının her ferdine şahsım adına şükranlarımı arz ediyorum. Bize öyle şerefli bir işi bahsettikleri ve dünya tarihine altın harflerle geçecek bir olayı meydana getirdikleri için.

Birleşmiş Milletler dünya barışını sağlamak için kurulmuş bir örgütse ve birlikte yaşam kültürünü sağlamak için bulunuyorsa, Birleşmiş Milletlerin girişine Kilis altın harflerle yazılmalı ve Kilis örnek alınmalı diyorum. Bunu yaptıkları takdirde dünya barışına yeterli katkı sağlayacaklarına inanıyorum. Bu arada sizin aracılığınızla batıya da seslenmek istiyorum.

İngiltere'de bir kuruluş var. İsmi vermiyorum ama her sene dünya Belediye Başkanlarını seçiyor. 60 adaydan 15 aday arasında Kilis Belediyesi de vardı. Benim şahsım değil de Kilis Belediye Başkanı da vardı. Sonuçta Belçika'nın bir ilçe başkanını seçmişler. Araştırdım niçin seçmişler diye. 400 mülteci gelmiş, 400 mülteciye bir merkez açmışlar. Onun için o ilçe Belediye Başkanını seçmişler. Ben bulunduğum her toplulukta bunu bir örnek olarak veriyorum. Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az.

İsraililerle Çinliler ortak bir toplantıda buluşmuşlar. İsraili çıkmış konuşuyormuş. Bizim şu kadar nüfusumuz var deyince, Çinli dayanamamış elini kaldırmış, "Pardon siz hangi otelde ikamet ediyorsunuz" demiş. Onun hesabı ben de buradan Avrupa'ya sesleniyorum. 300-400 veya 2000-3000

mülteci geldiği zaman bunları hangi otelde misafir ediyorsunuz? Biz bunları evimizde ve her yerde misafir ediyoruz. Dünya tarihi bunu yazacaktır.

Ne mutlu Kilis'e ve Kilisliye, ne mutlu Türkiye'ye ve Türkiyeliye, ne mutlu insanlık adına çorbadan tuzu bulunanlara.

Ben bu duygu ve düşüncelerle bu toplantının tertiplenmesinde emeği geçen başta YOYAV Başkanımıza, siz değerli katılımcılara şükranlarımı arz ediyorum. Umudun ve barışın ana şehri olan Kilis halkının selam ve hürmetlerini sizlere iletiyorum. Rabbimden ülkemizin her zaman mazlumlara yardım eden güçlü bir ülke olması dilek ve temennisi ile saygılar sunuyorum.

Dr. İbrahim Ateş, Av. Hasan Kara'ya üç ciltlik "Mikrofondan Müminlere" adlı kitabını takdim etti.

Kültür Kenti Kilis'in Yetiştirdiği Bilge İnsan Muallim Rif'at Paneli Açış Konuşması

Dr. İbrahim ATEŞ
YOYAV Genel Başkanı

Sayın Bakanım, Sayın Senatörüm, Sayın Milletvekillerim, Sayın Belediye Başkanım, Değerli Dekanlarım, kıymetli konuklar, değerli dostlar, sevgili kardeşlerim, basınımızın güzide temsilcileri!

Kültür kenti Kilis'in yetiştirdiği mümtaz ve müstesnâ kişilerden biri olup, ilmi ve irfanı ile insanımızı aydınlatan merhum Muallim Rif'at'ın ebediyete intikalinin 64. yıldönümü dolayısıyla düzenlediğimiz panele teşrif ederek birlikte ruhuna rahmet dilememize vesile olan güzide heyetinizi gönülden ve samimî duygularımızla selamlıyor, gösterdiğiniz ilgi ve ihtimamdan dolayı hepimize hürmet ve muhabbetlerimizi arz ederek hoş geldiniz diyorum.

Millet ve memleketimize hayırlı hizmetlerde bulunup, ebediyete intikal eden din ve devlet büyükleri ile ilim ve fikir ehlini minnet, mağfiret ve şükranla anarak ruhlarına rahmet dilemeyi ilke edinen Vakfımız, değerli dil ve din bilgini olan merhum Kilis'li Muallim Rif'at'ın ölüm yıldönümü dolayısıyla 2006, 2009, 2012 ve 2016 yıllarında dört defa anma toplantıları tertiplemişti. Vefatının 64. yıldönümü dolayısıyla düzenlediği bugünkü toplantıda ise "Kültür Kenti Kilis'in Yetiştirdiği Bilge İnsan Muallim Rif'at" konulu teşrifinizle taçlandırdığınız bu paneli programına almıştır. Önceki yıllarda gerçekleştirdiği panellerde olduğu gibi, bu panelde de Muallim Rif'at'la ilgili günümüz insanlarını aydınlatacak yeni ve yararlı bilgilerin gün ışığına çıkarılacağına inanıyorum. Bu inanç ve anlayışla panelin gerçekleştirilmesine katkıda bulunan Sayın Bakanımıza, Belediye Başkanımıza, Değerli Dekanlarımıza, diğer konuşmacılarımıza ve siz kıymetli konuklarımıza şükranlarımızı sunarak sözlerime başlamak istiyorum.

Muallimliği, mütercimliği, muharrirliği, musanifliği, şairliği ve benzeri bilinmeyen birçok müstesnâ meziyeti ile hezarfen denecek nitelikte değerli yönleriyle Kilis'in simgesi ve Kilislinin sesi olan merhum Muallim Rif'at, millet ve memleketimizin medâr-ı iftihar olan bilge bir insan ve şuurlu bir müslümandı.

Millî kültürümüze kazandırdığı birbirinden değerli eserler ve yetiştirdiği çok sayıda güzide insanlarla, ülke eğitimine önemli katkılarda bulunan, sâhib-î ilim-irfan ve hâdim-î Hazreti Kur'ân idi. Doğduğu Kilis'e bağlı büyük bir vatanperver ve sünnet-î seniyyeye sâdık bir aşık-ı Peygamberdi. Türkçe, Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen bir dil bilgini olduğu kadar, şiirlerinde dinî duyguları terennüm eden bir din bilgini idi. Türkoloji'de tek, eski metinleri günümüz Türkçesine aktarmada örnek isimdi. Her cümlesinde bir bilgi ve her şiirinde bir hikmet bulunan bilge bir insan ve hakîm-î cihân olan büyük bir âlimdi. Sa-tırlara ve saatlere sığdırılmayacak çok yönlü bir insandı. Ülke ve insanımıza çok şey kazandırdı ama ne yazık ki, biz O'nun kıymetini bilmedik. O'na layık olduğu ilgi ve ihtimâmı göstermedik. Hayatlarını maddî sıkıntılar içinde geçiren çocuklarına kol-kanat germedik. Tıpkı maddî muzâyakada kalıp, darlık ve zorluk içinde hayatlarını noktlayan merhum Mehmet Âkif'in çocuklarına ilgisiz kaldığımız gibi.

Bununla birlikte her iki isim için de son yıllarda bazı güzel gelişmeler olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin 2006 yılında Burdur'da kurulan Üniversiteye, Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi adının verilmesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi bünyesindeki Eğitim Fakültesine de, Muallim Rif'at Eğitim Fakültesi adının verilmesi gibi. Ancak bununla yetinilmemeli, daha fazlası yapılmalıdır. En azından bu fakülteden mezun olacak öğrencilerin, Muallim Rif'at'ın meziyetlerini müdrük olan duyarlı ve dirâyetli öğretmenler olarak yetiştirilmelerine azami özen gösterilmelidir.

Öte yandan aynı üniversite bünyesinde bir "Muallim Rif'at Araştırma Enstitüsü" kurulmalı ve O'nunla ilgili dokümanlar burada derlenip değerlendirilmelidir. Ben şahsen ülkemizde hatırı sayılır bir Arapça ve Osmanlıca uzmanı olarak, böyle bir girişimde bulunulması hâlinde, O'nunla ilgili Arapça ve Osmanlıca belgelerin çeviri çalışmalarında gönüllü görev almaya hazır olduğumu ifade etmek isterim.

Panele katılanlardan bir grup.

Tıpkı daha önce Sayın M. Yahya Efe'nin yayınladığı Muallim Rif'at kitabındaki Osmanlıca belgelerin çevirisini yaptığım gibi.

Birçok Arapça ve Farsça eserlerle binlerce belgeyi Türkçeye çevirip ilim ehli araştırmacıların istifadesine sunan böyle bir insana can feda. O'nun yolunda olup, yaptıklarının benzerini yapmaya çalışmanın benim için büyük bir şeref ve bahtiyarlık olacağına inanıyorum.

Bu inanç ve anlayışla, yıllardır ölüm yıldönümü dolayısıyla düzenlediğimiz toplantılarda okuduğumuz hatm-i şeriflerin sevabını ruhuna armağan ederek rahmet ve mağfiret niyazında bulunmanın yanında, hayatı, hizmetleri, eserleri ve düşünceleri hakkında yapılan açıklamaları yayınlamak, genç kuşaklara aktararak anlatmaya çalışmaktayız. Bu çalışmalar Vakfımızın yayın organı olan ve tetkikinize takdim edilen YOYAV Dergisi'nin 160, 198, 245 ve 282. sayılarında okuyucularımızın istifadesine sunulmuştur. Böylece unutulmamasına, örnek alınmasına, gelecek yıllarda hürmet ve muhabbetle anılmasına katkıda bulunulması hedeflenmiş ve benzeri bilgilerin günümüzde de yetiştirilmesine vesile olması gözetilmiştir.

Panele katılanlardan diğer bir grup.

Tabii bu dileğin gerçekleşmesi için gerekli teşvik, taltif ve takdir esirgenmemeli, icâbının ifâsı cihetine gidilmelidir. Önceki bilgilerin sergiledikleri çalışmalarla onlara verilen destekler örnek alınmalıdır.

Malumunuz olduğu üzere fert ve toplum içinde ilim ve âlimin hayatî bir önemi vardır. Fert öğrendikçe, toplum da ilme değer verdikçe anlam kazanır. Medeniyetler de ancak ilmin ve âlimlerin değer gördüğü toplumlar tarafından inşa edilir. İlme ve âlimlere verilen önem, toplumu fitne ve fesattan uzak tutmak içindir. Çünkü âlimler toplumun yanlışa, cehâlete düşmesini ve şiddete yönelmesini engellerler. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in bir hadîs-i şerifinde beyan buyrulduğu üzere: "Âlimler peygamberlerin vârisleridirler." Bu paye, Allah Teâlâ'nın bir insana vereceği en yüksek payedir. Öyle ki âlimin uykusu dahi câhilin ibâdetinden daha hayırlı görülür. Şairin dediği gibi:

*"Âlimin her bir kelâmı lâîl-i mercan incidir.
Câhilin her bir kelâmı günde bin can incidir."*

Öyle ya cehâlet, mücâdele edilmesi gereken, toplumun felâketine sebep olabilecek bir âmildir. İlimse, kâinâtı anlama ve yaşamı anlamlandırmadır. Kâinât, Allah Teâlâ'nın eserleriyle doludur. Bunu idrâk etmeye çalışmak, ancak ilim sahiplerinin hakkıyla yapabileceği bir iştir. Hangi devirde ve hangi coğrafyada olursa olsun, gerçek âlimlerin Allah Teâlâ'nın varlığına ulaşması ve O'nun yüceliğini idrâk etmelerinin yolu, ilimden geçer. Bu nedenle İslam, bilenlerle bilmeyenleri aynı kategoriye koymaz.

İlim, aynı zamanda tüm Müslümanların üzerinde bir sorumluluktur. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in: "Hikmet müminin yitiğidir. Onu nerede bulursa alır." ifadesi, bu yükümlülüğün herkesi kapsadığını ifade

eder. Toplumun bir kısmının yapmasıyla diğerlerinin üzerindeki sorumluluk kalkmaz. Zira Allah Teâlâ'nın vermiş olduğu akıl nimeti bunu gerektirir.

İslam'ın değer verdiği ilimle uğraşmaktan maksat, sadece dinî ilimler demek değildir. Tüm ilimler temelde aynı gayeye matuftur. Bu gaye Allah Teâlâ'nın var ettiklerini idrâk ve insanlığa yönelik fayda yönündedir. Âlimler bu gayeye uygun bilgi üretirler ve bilgiyi nesiller boyu aktararak, devamlılığını sağlarlar. Geride bırakmış oldukları eserleri, hem gelecek nesillere aktarılan bir miras, hem de öldükten sonra devam edecek olan amelleridir.

Âlimlerin yetişmesi uzun yıllar alan bir emeği gerekli kılar. Bir anlamda bir âlimin yetişmesi, topyekûn toplumun desteği ile olur. Âlimin yetişmesi için yaşadıkları bölgenin, şehrin, havzanın desteği gerekir. Âlimler onlara emek verenleri, kendilerini yetiştiren bölgeyi bir vefa ve şükran göstergesi olarak isimlerinin önünde künye olarak taşırlar. Erzurumlu İbrahim Hakkı, Elmalılı Hamdi Yazır, Konyalı Vehbi olurlar kimi zaman, kimi zaman Kilisli Muallim Rif'at olur hayırla yâd edilen...

Toplumlar yetiştirdikleri ilim erbabı ile değer bulurlar. Bu sebeple vazifemiz, âlimler yetişsin diye ilme ve ilim tâliplerine destek vermektir. Âlimlerine sahip çıkmamak, onlara yaşarken kıymet vermek ilme düşmanlık, cehâlete alkış tutmaktır. Çünkü ilmin ve öğrenmenin saygın olmadığı toplumlarda âlimler yetişmez, yeni nesiller toplumun değer atfettiği başka alanlara yönelirler. Belki zenginlik, belki de şöhret... Oysa âlim hürmet görmelidir ki, ilmin tâliplisi artsın. Nitekim "mârifet iltifâta tâbi'dir" sözü bu durumu ifade etmektedir. Aslında bunun aksi bir şeyi yok etmenin yolu, onu değersizleştirmekten geçmektedir. İlme verilen değer azalıp kitaplar okun-

madıkça, üzerine düşünülüp, anlaşılmadıkça âlimler ölür. Âlimin ölümü de âlemin ölümüdür.

Bu arada başarılı insanlara başarısızlar tarafından çelme takılıp engel olma girişimlerinde bulunulduğu bilinmektedir. Yaptığı çalışmalar ve gerçekleştirdiği hizmetlerle çevresinin takdirini toplayan ve adından saygı ile söz edilen merhum Muallim Rif'at'ın yanında sönük kalan bazı çağdaşları da O'nun başarılarını baltalamak için hased ve fesad faktörüne sarılmışlardır. Aleyhinde atıp tutan ve yalan beyanlarda bulunanlar olmuşsa da, amaçlarına ulaşamamışlardır. Zira, O'nun yanında durup destek veren duyarlı insanların yapıcı yaklaşımları üstün gelmiştir.

Örneğin, Muallim Rif'at'ın memuriyetinin üniversiteye kaldırılmasına Fuat Köprülü'nün mani olduğu, Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'nun "Türk Kültürü Dergisi"nin Eylül 1966, 47. sayısında yayınlanan "Bilinmeyen Tarafları ile Üstad Fuat Köprülü" başlıklı makalesinde belirtilmektedir.

İlmî alanda ter döküp terakki eden büyük bilgin Muallim Rif'at'la, O'nu kıskanıp çelme takmaya çalışsan cühelânın düşmanca davranışlarını göz önünde bulundurarak, şuurlu bir şairin şu anlam yüklü şiirini sizlerle paylaşarak sözlerimi noktalamak istiyorum:

*"Nâ ehil olur mu'âriz-ı ehil.
Her Ahmed'e bulunur ebu cehil."*

Yaşadığı yıllarda düşmanca davranan, çekemeyenleri olduğu gibi, çalışmalarını takdirle takip eden hayranları da olan ve ebediyete intikalinin üzerinden 64 yıl geçmesine rağmen, her geçen gün daha çok insan tarafından hürmet ve muhabbetle anılan merhum Muallim Rif'at'ı bir kere daha rahmet, mağfiret ve şükranla anıyor, ruhunun şâd, mekânının cennet ve makamının yüce olmasını diliyorum.

Oturum Başkanı ve panelistler kürsüde bir arada.

Paneli Açış Konuşması

Dr. Hasan Celal GÜZEL

Milli Eğitim Eski Bakanı

Muhterem davetliler hoş geldiniz. Yapılan güzel konuşmalar bizleri heyecanlandırdı. Güzel Türkçemizi İbrahim Bey kardeşim adeta oya gibi işledi. Keşke genç nesil bunu bilse, kulansa. Sadece birkaç yüz kelime ile konuşan “aynen” diyen, “yani” diyen böyle bir garip nesil yetiştirdik. İnşallah en kısa zamanda bu garabeti telafi ederiz.

Panele geçmeden önce birkaç hususu vurgulamak istiyorum.

Bilge soyadını tam manasıyla hak eden Merhum Muallim Rifat, iki konuda çok övünürdü. Birisi Kilisli olmak, diğeri de muallim olmak.

Kilisli demenin ne demek olduğunu ben –Antepli olmama rağmen– en güzel şekliyle siyasi hayatımda gördüm.

Politikaya fazla girmeden söyleyeyim. Bir ara seçimde Gaziantep’te Anavatan Partisinden milletvekili adayı oldum ve ilk defa politikaya başladım. Durum kritikti. Gaziantep’e kalsa seçilemiyordum. Bunu anlayınca bütün mesaimi Kilis’e verdim. 19 defa gittim geldim. Kilisin kadını erkeği çok güzeldir. Türkmenlerin en güzelleri Kilis’te yerleşmişlerdir.

Kilis sayesinde Milletvekili oldum. Milletvekilliğim döneminde Kilis’e hizmet etmek için elimden geldiği kadar çırpınıp durdum. Fakat bir türlü vilayet yapamadık. Bazen de kendi kendime “Bu kültür kentinin bizden ayrılması iyi olamayacak” diye düşünüyordum.

Çünkü Kilis, Antep’ten daha fazla kültüre önem vermiş bir şehirdi. Vilayet olmayı da hak etmişti. Vilayet de oldu, iyi de oldu. Sayın milletvekilimiz buyurdıkları gibi, şimdi de tarihi fonksiyonlarından birini yerine getiriyor. Onun için Kilis, çok daha güzel hizmetlere layıktır. Onların nüfus kaymasına mani olmamız lazım. Bunun için projeler geliştirmemiz lazım.

Ben, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Başkanım. Bu 22 senelik merkez, Türkiye’nin en eski stratejik araştırma merkezidir ve en genişidir. Gölbaşı’ndadır. Sayın Belediye Başkanımıza ve

ilgililere arz edeyim. İsterseniz Kilis’te bir Muallim Rifat Bilge Konferansı düzenleyebilirsiniz. Hem hazirundan gelen olur hem de Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleri gelir. Bu büyük bir vecibedir. Niye biliyor musunuz? Türkçeyi, Arapçayı ve Farsçayı en ince detaylarına kadar bilen ve bunlardan tercümede bulunan ve mütercimlikte yapan bir insandı. Eserlerine bir bakıyorsunuz müthiş. Dede Korkut, Divan-ı Lügat-ı Türk ve daha niceleri..

Divan-ı Lügat-ı Türk ne demek biliyor musunuz? On asır evvel bir milletin lügatının, sözlüğünün olması demek. Biz Türkçe sözlüğü yazarken 8 bin tane kelimeyle, İngilizce, Fransızca, Rusça yoktu dünyada. Ne vardı sadece? Ben size söyleyeyim. Eski Acemce, eski Farsça, eski Yunanca ve Latince vardı. Ve bunların hepsinden çok daha eskisi Türkçe’dir. Bunu böyle görmek ve bilmek lazım.

İngilizler çıkmış dillerinden bahsediyorlar. Biraz evvel Sayın Milletvekilim kapitalizmden bahsetti. Eğer o kapitalizmin baskısı olmasa o dili kolay kolay böyle kabul ettiremezlerdi.

Malum olduğu üzere siyasetçiler eline mikrofonu alınca, alır gider. Onun için hemen konuya geçelim.

Dr. İbrahim Ateş, Dr. Hasan Celal Güzel’e üç ciltlik “Mikrofondan Müminlere” adlı kitabını takdim etti.

Muallim Rif'at Bilge'nin Kilis'te Yetiştığı Ortam

Prof. Dr. Metin AKİS

Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dekanı

Kilis'in tarihi ile ilgili elimizdeki en eski tarihli çalışma merhum avukat Kilisli Kadri (Tırmurtaş)'nin Kilis Tarihi isimli kitabıdır. 1932 yılında neşredilen kitap, çeşitli kitaplardan, Arifi Paşa'nın Canbolat ailesi hakkında yazmış olduğu risaleden, 1252-53 H./1836-1837 M. tarihli Kilis İdare Meclisi'nin zabıt ceridesinden ve Kilis'in Kalaycıoğlu Tarihi olarak da bilinen matbu olmayan tarihin birkaç sayfa müsveddesinden istifade ederek yazılmıştır.¹

Aynı zamanda kendi zamanına kadar ulaşan bilgileri de özel gayreti neticesinde toparlamıştır. Kilisli Kadri, Kilis'in özellikle mantık sahasında çok canlı bir eğitim merkezi olduğunu ve sırf bu nedenle Anadolu'nun diğer şehirlerinden Kilis'e mantık okumak için insanların geldiğinden bahsetmektedir.²

Kilis, Ebul Feda Tarihine göre 491 H./1097-8 M.'de Kalcis adı ile varlığı bilinmekteydi. Hicri 7 asırda ise Kilze olarak adlandırılmıştır. 703 H./1398 M. tarihinde Timur'un Azez'i yakıp yıkmasından sonra buranın halkı Kilis'e göçmüştür. Kilis'te bulunan camilerin çoğunun 900 H./1490 M. tarihinden sonra yapılmış olması (yalnız Alacacı Cami 865 H./1460 M.) Kilis'in Ulu Cami'nin 790 H./1388 M.'de tamir edildiğine bakılacak olursa daha eski bir tarihte yapılmış olduğunu, eski bir kitabede 110 H./729 M. tarihine yakın bir tarih okuyabildiğini bildirmektedir.³

Kilis'te daha sonraki dönemlerde de rastlanılan trahom hastalığının, İbrahim Paşa'nın Kilis'i işgali yıllarında onun askerlerinden bulaştığına inanılmaktadır.⁴ Kırım Seferine, 1293 H./1876 M. tarihindeki Rus harbine, Yunan harbine, Havran ve Viran şehir hadiselerine Kilis'ten her seferinde binin üzerinde asker silah altına alınmış ve bunların pek azı geri dönmüştür.⁵

1334 H./Aralık 1918 M. Kanun-u Evvelinde Kilis'i İngilizler işgal etmiş, Şehir Allenbi Hattı olarak

bilinen sınır hattı ile tarihi hinterlandından kopartılmıştır. 1335 Taşrin-i Sani (Kasım 1919)'de bu kez Fransızlar işgal etmişlerdir. Neticede verilen bağımsızlık mücadelesinde 25 Mart 1336'(1920)'de Şehit Sakıp, Beko Obasında, 29 Mart 1336'da Şahin Bey, Elmalı Deresi civarında şehit düşmüşlerdir.⁶ 7 Kanun-u Evvel 1337'(Aralık 1921)'de Kilis Fransızlardan kurtarılmıştır.⁷

Birinci Dünya Savaşı esnasında Kilis'in toprak miktarı 7500 km kareden fazla (Günümüzde 1642 km kare) miktardaydı.⁸ Eski Eyyubi Ümerasından Canbolat Bey, Sancak Beyi olarak ocaklık yurtluk olarak idarede bulunmuş ve 1000 H./1591 M. tarihlerinde vefat etmiştir. Oğlu Hüseyin Paşa 1012 H./1603 M.'de İran Seferine geç intikal ettiğinden Sinan Paşa tarafından idam ettirilmiş, yeğeni Ali Paşa da Halep'te isyan etmiştir. Bu isyan Kuyucu Murad Paşa'nın kanlı şekilde bastırması ile niha-yetlenmiştir.⁹

Daha sonra Aşıklı Ali Ağa, Battal Ağa, Sarı Abdurrahman Paşa, Kürt Mehmed Ağa, Daltaban oğlu Mehmed Paşa, Ömonun oğlu Ömer Ağa, Fazlı Ağa, Zeynel Bey, Topal oğlu Mustafa Ağa, Hacı Ömer oğlu Veli Ağa, Hacı Ömer oğlu Halil Ağa yönetimde yer almıştır. 1270 H.'den itibaren kaymakamlık ihdas edilmiştir.¹⁰ 1300 H./1882 M. Tarihinde Kilis kaymakamlığında bulunan Sabri Efendi Kilis'in kaldırılmalarını, lağımalarını yaptırarak, asayiş ve imar hususlarında faydalı hizmetler vererek şehrin güneyinde bir küçük cami yaptırmıştı.¹¹ Canbolatzadeler, Kırkzadeler, Yavaşçazadeler, Hocazadeler ve Salihefendizadeler şehrin diğer önemli ailelerindendi. 1990'lere doğru Kilis yukarı ve aşağı olarak iki ayrı kesime ayrılmış, yukarı kısmın liderliğini Salih Efendi, aşağı kısmın liderliğini de Mahmud Efendi üstlenmişti.¹²

1900'lerin başında Kilis'te beş binden fazla ev, 34 cami ve 14 mescit bulunuyordu. Kilis'te 1100

H./1688 M. tarihinden itibaren ilmî sahada pek çok önemli şahsiyetler yetişmiştir. Edirne Valisi Celal Paşa, Halep Valisi Mehmed Vahid Paşa, Şeyhülislam Üryanizâde Esad Efendi ve edebiyatta Hakiî Kadim gibi isimler şöhret bulmuştur. Birinci dünya savaşında yetmişden fazla zabıt, darülfünun ve yüksek mekteplerde yüzlerce talebe yetişmiştir. Çaylak, Hudut Eli ve Kilis isimli gazeteler çıkarılmıştır.¹³ 1930'da Türkiye'nin nüfus sıralamasına göre 24. büyük şehri olmasına rağmen,¹⁴ 2015 yılında 78. Sırada yer almaktadır.

Kilis 1151 H./1738 M., 1222 H./1807 M. ve 1236 H./1805 M. tarihlerinde üç önemli zelzele geçirmiştir. Kadı Caminin bir kısmı bu zelzelede yıkılmıştır. 1131 H./1718 M., 1174 H./1760 M., 1201 H.1786 M. ve 1244 H./1828 M. tarihlerinde de taun afeti yaşanmıştır. 1174 H./1760 M. deki taun iki sene devam etmiş, 1201 H./1786 M. yılındakinde Zıddızadelerden güzel sesli Hafız Abdurrahman da vefat etmiştir. 1150 H./1737 M., 1206 H./1792 M. ve 1220 H./1805 M. tarihlerinde mühim kıtlıklar olmuştur.

Birinci Dünya Savaşından önce Kilis; Munbuç, Fellah, Elbeyli, Musabeyli, Amiki, Şakağı, Okçu İzzeddinli, Türkmen, Şeyhler ve Karacalı adlarında onbir nahiyeden oluşmakta idi. Nüfusun çoğunluğu Türkler idi. Buraya Türklerin yerleşmesi hicri beşinci asırdan itibaren olmuştur. Yine bu yıllarda Kilis'in nüfusu 25 binden fazla, kazanın nüfusu ise elli bine yakın idi. Bu nüfusun hemen hepsi Türk idi.

Aşiretler olarak çoğunluk, Barak, Savcılı, Berketli, Hamatlı, İzorlu ve Türkmen Aşireti olarak adlandırılmaktaydı.¹⁵

Muallim Rif'at Bilge'nin yaşadığı döneme etkide bulunmuş pek çok âlim, şair, devlet adamı, mutasavvıf onun fikri yapısının, ilmî rikkatinin oluşmasında etkili olmuştur. Bunlara kısaca bakacak olursak; öncelikle Kilis, Suriye ile Anadolu arasında geçiş noktasında bulunduğu için, bir taraftan Halep'in binlerce yıllık bilgi birikimini uhdesinde barındırmış, bir taraftan da Anadolu'nun canlı Türk kültürünü yaşatmıştır. Hemen yanı başında bulunan Halep şer'iyye mahkemesinde davalar Arapça olarak görülmekte iken Kilis'te Türkçe görülmesi bu tespitimizi güçlendirmektedir.

Bilge'nin Kilis'te yaşadığı dönemlerde bulunan hâkim ilmî yapıları baktığımızda, yaklaşık oniki civarında medresenin etkin rol oynadığını görmekteyiz. Bunlar; Ulu Cami, Çalık Cami, Kadı Cami, Kesikminare Cami, Servili Medrese, Kör Hüseyin Ağa

Medresesi gibi ilmî kurumlar olduğu görülmektedir. Bu medreselerde fıkıh, kelam, akaid, sarf- nahiv gibi dersler yanında özellikle mantık ilimleri de Kilis'e özgü ve Kilis'in ününü tüm dünyaya yayacak şekilde verilmekteydi. Mesela Oylumlu Zade Mehmed Efendi 1225 H./1810 M. yılında doğmuş ve Çalık Cami Medresesinde fıkıh ve feraiz dersleri vermekteydi.¹⁶ Hayatını kimseye muhtaç olmama prensibi üzerine şekillendirmiş, ölümünden sonra bile öğrencilerini rüya yolu ile olsa bile eğitmeye devam etmiştir.

Hacı Hafız Efendi 1198 H./1783 M.'de doğmuş, Büyük Abdurrahman Efendinin derslerine devam etmiş, daha sonra Çalık Cami Medresesinde tedriste bulunmuştur. Fıkıh dersleri vermiş, Fransa'dan bile öğrencileri olmuştur.¹⁷

Hattat Hoca Mustafa Efendi, fıkıh ilminde olduğu kadar hat ilmi ile de uğraşmaktaydı. Tabakhane Cami'inde imamet ve tevliyet görevini yürütmekteydi. Kendi, maişeti eli ile kazanmayı teşvik ederdi. Ona göre "İlim adamları kimseye muhtaç olmamalı, kimsenin minneti altına girmemeli ki; fikrini serbest serbest söyleyebilsin! Bunun için elinizde her halde bir sanatınız bulunsun, sanat öğrenmeği ihmal etmeyin" demiştir. Kendisi de ibrik yapımı ustası idi.¹⁸

İmam Hacı Sadık Efendi; Kıraat ilmine vakıf idi. Mahkemede şahitliği şer'an iki kişiye denk sayılırdı. Akcurun ve Kadı Camilerinde imamlık yapmıştır.¹⁹

Baytazzâde Şeyh Abdullah Efendi; Kurmuş olduğu tekkede zikir ve ders yapardı. 1235 H./1819 M.'de doğmuştur. Aynı zamanda hat ve hakkak ustası idi. Kıymetli akik ve yakut taşlarını işlemekte mahir idi. Mekke'de bulunmuş ve Şeyh Mehmet Can-ı Afganî'ye intisap etmişti. Sade Türkçe ve Divan Edebiyatı tarzında şiirler yazmıştır. Bazen "Halis" bazen de "Sermest" mahlasını kullanmıştır. Arapça ve Farsça'yı ana dili gibi bilmekteydi. 1298 H./1880 M. yılında vefat etmiştir.²⁰

Hocazade Abdullah Enveri Efendi; Mantık hususunda gerçek bir âlim idi. 1241 H./1825 M.'de doğmuş, aynı zamanda tasavvuf ilmi de tahsil etmişti. Kesik Minare Cami Medresesinde ders okutmaktaydı. Mantık ilmini sırf nazariyatta olmaktan çıkarıp, tatbikat sahasına intikal ettirmiştir. Yalnız Fatiha-i Şerife ile mantık delalet bahsinin her birinden mütenevvi onbin kıyas yapılabileceğini, hangi lisanda olursa olsun hiçbir sözün mantıktan hariç olamayacağını kat'i ve mantiki delillerle ispat etmiştir.²¹

Hacı Fazıl Efendi; yüksek bir âlim ve çok zeki bir şair idi. 1257 H./1841 M.'de doğmuştur. Hattat Hoca, Keçikoğlu Abdürrahman Efendi ve Bekir Vahit Efendi'den ders almıştır. Kör Hüseyin Ağa Medresesinde ders okutmuştur. Halep medreselerinde bile namı çok meşhur idi. Pek çok şiirleri mevcut idi.²²

Bekir Vahit Efendi; çok zeki olduğu kadar muzipliği ve mizahı da çok severdi. Başka bir deyimle "kafadan geçer, kafiyeden geçmezdi." Arapça ve Farsça'yı üstat derecesinde bilirdi. Hocası Büyük Abdurrahman Efendi'nin "Her kim okursa Farasi, gider dinin yarısı" sözünü, onun yaptığı bir yanlış okumayı düzelterek "Farisi bilmek dinin yarısını gidermez, belki dini tamamlar" demek suretiyle onun yanlışını çıkarmış, fakat sonrasında hocasına yaptığı yanlışın da pişmanlığını yaşamıştır. Musikide de üstad idi. 1305 H./1887 M.'de 90 yaş civarında vefat etmiştir.²³

Hocazade Mehmed Tahir Efendi; Büyük Abdurrahman Efendi'nin diğer oğludur. 1260 H./1844 M.'de doğmuş, Hocazadelerin "Servili Medrese"sinde ders okutmuştur. Nahiv, Mantık ve Hikmet alanlarında eserleri vardı. 1305 H./1887 M.'de vefat etmiştir.²⁴

Şair Zihni Baba; rindane meşreb, kalenderane ve aşikane şiirler söylerdi. Bunu kendi yazdığı gazelinde;

*"Âşıkım rindim kalender meşrebim dîvâneyim
Hırka-pûşum bâde-nûşum rûz u şeb mestâneyim"*²⁵

*"Ben bende-i dergâhi resulüssekalaynem
Ben aşığı müdhet geri ceddil haseneynem"*²⁶

Keçikzade Müftü Abdurrahman Efendi, 1250 H./1834 M.'de doğdu. Kendisine sadece Müslümanlar değil gayrimüslimler de itimat ederlerdi. Kadı Camiinde ders okutmuştu. İlimi maanide ihtisas sahibiydi. Geçimini bahçesinde yetiştirdiği ürünlerini satarak sağlardı. 1311 H./1893 M.'de koleradan vefat etmiştir.²⁷

Merkupçu Rahmi; Kız kardeşi Fesiha Hanım, diğer erkek kardeşi Nutki ile birlikte hepsi şair idi. Zıddı zade Mehmed Efendinin oğludur. 1240 H./1824 M.'de doğmuştur.

Yavaşcazade Sezai Efendi, 1254 H./1834 M.'de doğmuştur. Bekir Vahit Efendinin derslerine devam etmiştir. Pek çok şiir ve gazelleri vardı. 1314 H./1896 M.'de vefat etmiştir.

Diğerleri; Abdullah Refet Efendi, Müftü Haki Efendi, Hacı Abdünnafi Mahir Efendi, Şair Lütfullah Hazım Efendi, Sait Ağazade Mehmed Hüsnü Bey,

Hacı Muhiddinzade Hüsnü Efendi, Hafız Mehmed Agah Efendi gibi isimler yetişmiştir.

Sonuç olarak Kilis, 16. Yüzyıldan itibaren hızla bir Osmanlı haline gelmiş, ilim, fikir ve yaşantı olarak şehir hüviyetini kazanmıştır. Mensup olduğu coğrafyanın avantajları, hem ekonomik, hem sosyal ve hem de kültürel olarak Kilis'i canlı bir konuma getirmiştir. Kilis medreselerinde yetişen âlimler edebiyat, şiir ve mantık alanında çok ileri seviyede eserler vermiştir. Sadece bu eserleri ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda tevazuu da elden bırakmadan, ilim ile birlikte tevazuunun da yeşertildiği örnek şahsiyetler olmuşlardır. Osmanlı dönemi boyunca olgunlaşan bu ortam Muallim Rif'at Bilge gibi bir âlimi ve edebiyatçıyı "muhakkik" seviyesinde ortaya çıkarmıştır.

Dipnotlar

¹ Kilisli Kadri, Kilis Tarihi, İstanbul, 1932, s.4.,Bkz. Metin Akis, Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Kilis Sancağı, Ankara 2002.

² Kadri, s.5.

³ Kadri,s.20.

⁴ Kadri,s.25.

⁵ Kadri, s.28.

⁶ Kadri, s.38.

⁷ Kadri, s.46.

⁸ Kadri,s.54.

⁹ Kadri, s.62.

¹⁰ Kadri, s.82.

¹¹ Kadri,s.85.

¹² Kadri,s.90-91.

¹³ Kadri,s.98.

¹⁴ İ. Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Kilis Tarihi, İstanbul 1968, s.278.

¹⁵ Kadri,s.136.

¹⁶ Kadri, s.198-199.

¹⁷ Kadri, s.202.

¹⁸ Kadri,s.206.

¹⁹ Kadri, s.210.

²⁰ Kadri,s.215.

²¹ Kadri,s.219.

²² Kadri,s.230.

²³ Kadri, s.239.

²⁴ Kadri, s.243.

²⁵ Kadri,s.245.

²⁶ Kadri,s.250.

²⁷ Kadri,s.258.

Dr. İbrahim Ateş, Prof. Dr. Metin Akis'e üç ciltlik "Mikrofondan Müminlere" adlı kitabını takdim etti.

Kilis'in Simgesi ve Kilislinin Sesi Muallim Rif'at

Prof. Dr. Hikmet CELKAN

Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eski Dekanı

Muallim Rif'at'ı Kilis'in yetiştirdiği diğer aydınlardan ayıran en önemli nokta, adının başına daima "Kilisli" sıfatını getirmiş olması ve bunu bütün hayatı boyunca kullanmış olmasıdır. Bu tercih Onun memleketine bağlılığının, okumak için İstanbul'a gittiğinde oradaki sıkıntılarının ve memleket özleminin bir tezahürü olsa gerektir. Tercüme-i Halim adlı şiirinin son dörtlüğünde adını, babasının adını ve Kilis'e bağlılığını ifade etmesi zaten kendisini Kilis'in bir simgesi (sembol) haline getirmekteydi. Ama Onu Kilis'in simgesi haline getiren asıl nokta Türk Diline, Edebiyatına, Kültürüne hizmet ederek, meydana getirdiği telif, tercüme, derleme bütün kitaplarda "Kilisli Muallim Rif'at" unvanını yazmış olması ve bilim âleminde bu unvanıyla tanınmış olmasıdır.

Tercüme-i Halim adlı aşağıdaki şiirinde bir bakıma kendi biyografisini ve hayat hikayesini görüyoruz.

Tercüme- Halim

*Ulu Camide odam,
Şen eylesin Hüdam.
Tozu gözüm sürmesi,
Toprağın verin yudam.*

*İlk şiiri orda yazdım,
Aşka uğradım yazdım.
Aşıklar divanında,
Adım mermere kazdım.*

*Eşarım kitap oldu
Leyla'ma nikap oldu
İstanbul'a git diye
Bana Hak'tan hitap oldu.*

*Kırk hocaya diz çöktüm,
El öptüm, boyun büktüm.
Gün geldi Ferhat oldum,
Ne dağlar deldim, söktüm.*

*Hoca evine girdim,
Okudum, fenler gördüm.*

*Yedi yıl orda kaldım,
Muallimliğe erdim.*

*Hukuka merak ettim
Dört yıl koştum, gittim
Kanunun ruhun buldum
Kanunu attım dittim.*

*El içre Türkçü oldum
Gül derdim, sümbül yoldum
Kitap evlerin gezdim
Dilimde neler buldum*

*Dilime aşkım taşıdı
Dalgası boydan aştı
Beni Türkçü görünce
Maarri, Sadî şaştı.*

*Güneş teller gerince
Gece çarşaf serince
Dilimle uğraşırım
Karınca kaderince.*

*Okumaya kanmadım.
Geçen ömre yanmadım.
Kırk yıldır muallimim.
Çok şükür usanmadım.*

*Kerim Çavuş oğluyum,
Gönlü dertli dağlıyım,
Adım Ahmet Rif'at'tır,
Ben Kilis'e bağlıyım¹*

Şiirin genel değerlendirilmesi yapılırsa şu hususları tespit edebiliriz;

Daha okumak için İstanbul'a gitmeden önce Ulu Camideki odasında yoğun çalışmaların içinde olduğu ve şiir yazmaya başladığı anlaşılmaktadır. Kilis'in şartları kendisini tatmin etmiyor ve İstanbul' gitmeyi arzuluyordu. Kendisi bunu Hak'tan gelen bir tecelli olarak algılıyor. Muallim olmak için katlanılması gereken külfetlerden bahsetmekle, bir bakıma bu mesleğin değerini ve önemini belirtmekte, yıllarca sürdürdüğü bu meslekten usanmadığını

Panele katılanlardan bir grup.

ve sürekli bir okuma iştiağı içerisinde olduğunu dile getiriyor. Nitekim daha sonra Hukuk Mektebini de bitirmesi, bunun bir göstergesidir. Aynı şiirinde söylediği üzere Muallim Rif'at'ın araştırma ve incelemelerinin ağırlık noktasını, hatta tamamını Türk Kültürü ve Edebiyatına ait eserlerin tetkiki oluşturmaktadır. Bu hususun, onsekiz yaşına kadar doğup büyüdüğü Kilis'in bir bilim ve sanat şehri olması ile izah edilmesi yanlış olmayacaktır. Zira o tarihlerde Kilis, uleması ve özellikle Mantık alanındaki Hocalarıyla, dikkati çeken bir merkez durumundaydı. Yukarıda zikredilen noktaları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Kimdir, nereye bağlıdır. Ulu Camiye duyduğu özlem. Dolayısıyla memlekete bağlılığı ve sevgisi,
- Eğitim hizmetinde yılmadan usanmadan çalıştığı,
- Nerelerde nasıl eğitim gördü, nereye geldiği,
- Neye aşık oldu bilinmiyor. Ancak aşkı bu satırları ve diğer şiirleri yazdırttı Ona,
- Okumaya doymadığı,
- Muallimlikten usanmadığı.

Muallim Rif'at yazmış olduğu nazım türü çeşitli yazılarında adeta Kilislinin sesi olmaktadır. Zira dile getirdiği özlem, bütün Kilislielerin ortak duygularıdır. "Kilis Camilerinin Medhi" adlı şiirinde, Kilis'in adeta sembolü haline gelmiş camileri ve hamamları ile ilgili duygularını dile getirir. Burada Tekye Camii, Ulu Cami, Toğlu Hamamı ve Paşa Hamamından bahseder. Camilerin mimarisi, şadırvanları, kubbe-leri, suları ile hamamların mermerleri ve camlarını metheder. Cemaate de temcidi duyunca yatmayı bırakıp, camiye koşarak saf tutmasını öğütler.

Özellikle Tekye Camiinin mimarisi ve sanatı itibarıyla İstanbul'da bile eşinin olmadığını söyler. Bu tesbit tabiidir. Zira Tekye Camii de 16. Yüzyılda Osmanlılar zamanında yapılmıştır.

Kilis'e ait duygularını daha yoğun bir şekilde "Kilis'in Medhi" adlı şiirinde buluyoruz. Bu şiir yirmi-beş dördlükten müteşekkil olup, Kilis'i her yönüyle anlatan eşsiz bir mehtiyedir. Şiirin başlangıcında Kilis'in bir Türkmen ili ve dilinin Oğuz dili olduğu yazılıdır. Dil ve Etnisite bir memleketin sosyolojik, antropolojik orjinini ifade eder. Hemen yanı başında Arap kültürünün başladığı bu yöre, her ne kadar kültürel etkileşim süreci içerisinde Arapça kökenli bazı kelimeleri alıp kullanmış, birtakım izdivaçlar olmuş, özellikle mutfak kültürü etkilenmiş ise de, etnik kimliğini ve dilini korumakla eşine az rastlanır bir kültürel olguyu gerçekleştirmiştir. Burada evvela Kilis'in fiziki coğrafyası anlatılır; Şörahbil, Şeyh Muhammed, Karataş, Kersentaş (havası), Şimeyrin (suyu), Kalleş, Kesmelik... dört taraftan memleketi saran dağlar, tepeler ve mesire yerleridir. Bir tarım memleketi olan Kilis'te yetişen sebze ve meyvelerden, yemeklerinden söz edilir; Üzüm, kavun, karpuz, incir, summak, ceviz, zeytin... bunların en yaygın ve meşhur olanlarıdır. Çiğ köfte, iç katması, baklava, züngül... bazı yemek çeşitleridir. Aslında Kilis'in yemekleri o kadar mütenevvi ki, bunlardan çok daha leziz ve ağır yemekler de mevcuttur. Kilis mutfağı Türk ve Arap yemeklerinin bir sentezidir. Bu yemeklerden biri vardır ki Muallim Rif'at aşağıdaki şiirinde ona ayrı bir önem veriyor;

Çiğ Köftemiz

*Pek güzel tertip edilmiş hoş gıda çiğ köftemiz
Hem gıdadır hem deva medhe seza çiğ köftemiz*

*Çok yemek iycad edilmiştir bu nimethanede
Hepsinin serdarısın sen merhaba çiğ köftemiz.
Yoğuran bir gül yüzlü hesna civan olursa ger
Yenmesine doyum olmaz bâ iştiha çiğ köftemiz.
Bir sıkım köfte bana kâfi diğer şey istemem
Soframızdan eksik etmesin Huda çiğ köftemiz.
Rif'at'ın budur duası can-u dilden her zaman
Tâ ebed yensin Kilis'de bâ safa çiğ köftemiz.
(İstanbul, Mayıs 1950)².*

“Kilis’e Dua” adlı şiirinde ise şöyle diyor;

*Sağ var olsun yerenler
Merd oğlu merd erenler
Ermemişler ersinler
Murad sürsün erenler*

*Yoksul oları bay olsun
Yıldız olan ay olsun
Beşenli suyu artsın
Şardan geçen çay olsun.³*

Şiirde Yarenler, erenler, mertlik, yoksulluk, bolluk ve bereket gibi kavramlar çerçevesinde Kilis için bir dua söz konusudur.

Muallim Rif'at'ın Kilis özlemini anlatan en önemli şiiri herhalde “Kilis Gazeli”dir. Önce gazele bir bakalım;

Kilis Gazeli

*Kilis mehd-i vücûdum, mevlidim, ilk âşiyânımdır.
Kilis bağı, baharım, cennetim, ârâm-ı cânımdır.*

*Türâbı anberim, miskim, taşı yâkûtum, elmâsım,
Suyu ab-ı hayâtım, evleri kasr-ı cinânımdır*

*Ricâli ehl-i irfândır, nisâsı hûr-i dünyâdır
Çocuklar akl-ı evveldir, Kilis başka cihânımdır.*

*Zümrüttür bütün dağlar, muattardır bütün yerler
Kilis dünyada bir tâne makâm-ı dilistânımdır.*

*Uzak düştüm fakat gönlüm Kilis'ten çıkmadı Rif'at
Kilis pek sevgili annem ... Kilis rûh-i revânımdır.*

Gazel, Fransızların Kilis'i işgalinde mücahitleri cesaretlendirmek için yazılmıştır.⁴

Bu gazel hem şiir sanatı, hem de Kilis sevgisini en iyi şekilde ifade açısından çok değerlidir. Gazel- de Kilis, cennet bahçelerine benzetilmektedir. Oraların mis kokusu Kilis'te de mevcuttur. İnsanları irfan sahibi, kadınları huri kadar güzel, çocukları çok zekidir. Her ne kadar memleketten uzak düşse de Kilis, kendisi için gönlünü fetheden sevgili gibidir.

Muallim Rif'at ömrünü Türk Dili ve Kültürüne ait eserlerin incelenmesine, bunların ortaya çıkartılıp tanınmasına ve okunmasına adanmıştır. Onu saygın ve itibarlı kılan esas vasfı, bitmek tükenmek bilmeyen enerjisi ve sürekli çalışma azmidir. 300.000

kitap elinden geçmiş, bunların 100.000 tanesini okumuş ve incelemiştir. Bu yönüyle M. Rif'at, Batılı Ansiklopedistlerin bizdeki temsilcisi veya benzeridir denilebilir. Ancak, bu kadar çalışma ve gayretlerin içinde Üstadın, telif eserler vücuda getirmesi hususunda ihmalkar davrandığı dikkatimizi çekmektedir. Bunun sebebi ise anlaşılamamaktadır. Ama O, bilinen araştırma ve incelemeleriyle bile Türk dünyasının büyük bilgini, büyük Türkologu olma özelliğini her zaman taşımaktadır.

Türk Dil Kurumu Genel Saymanı Ömer Asım Aksoy, Muallim Rif'at hakkında şöyle diyor;

“Tarama çalışmalarına katılan 55 yetkili kişi, 227 kitap taramıştır. Buna göre her birinin ortalama dört kitap taramış olduğu sanılacaktır. Hayır böyle olmamıştır. 227 kitabın 82'sini Kilisli Rif'at Bilge, geri kalan 145'ini elli dört kişi taramıştır. Koca Kilisli'nin dağlar deviren çalışmalarından bir bölümü ve özgeçmişine eklenecek bir yapraktır. Adının başında hep “Kilisli” sözcüğünü kullanan bu bilgi anıtı, kendisiyle birlikte Kilis'e de uluslararası bir ün kazandırmıştır.”⁵

Bu sözler, Muallim Rif'at'ın Kilis'in simgesi olması yanında, millî ve milletlerarası bir ses olduğunun da en güzel ifadesidir.

Dipnotlar

¹ Efe, Yahya; Kilisli Muallim Rif'at Bilge, Kilis Yardımlaşma Derneği Yayını:1, Ankara-2003, s.48-49

² Efe, Y.; a.g.e. s.39

³ Efe, Y.; a.g.e. s.47

⁴ Efe, Y.; a.g.e. 5.33

⁵ Çolakoğlu, Şinasi; Kilis'te İz Bırakanlar, Ankara-1997, s.68-69.

Dr. İbrahim Ateş, Prof. Dr. Hikmet Celkan'a üç ciltlik “Mikrofondan Müminlere” adlı kitabını takdim etti.

Kilisli Rif'at Bilge'nin Türk Tarih Kurumu İçin Gerçekleştirdiği İstinsah Çalışmaları

Yusuf Turan GÜNAYDIN
Türk Tarih Kurumu Uzmanı

Kilisli Muallim Rif'at Bilge'nin engin müktesebâtını yansıtarak gerçekleştirdiği ilmî faaliyetlerinden biri de "istinsah" (yazma eserlerin el yazısıyla bir kopyasını çıkarmak) çalışmalarıdır. O, Türk Tarih Kurumu için, nüshası nadir veya Türk tarihi açısından önem taşıyan bazı yazma eserleri istinsah etmiştir. Dolayısıyla o, âlim, muallim, mütercim vb. sıfatlarının yanı sıra "müstensih" veya kendi deyimiyile "nâsîh" sıfatını da hakkıyla taşımaktadır.

İstinsah çalışmalarına baktığımızda diyebiliriz ki Kilisli Rif'at, bu işte işinde üç yol takip etmiştir:

- a) Karşılaştırma, tashih ve kısaltma yoluyla istinsah.
- b) Tercüme veya seçme tercüme yoluyla istinsah.
- c) Tashih yoluna gitmeden aynen kopya yoluyla istinsah.

Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde muhafaza edilen ve araştırmacıların hizmetine açık bulunan bu istinsah çalışmalarının bir kısmının başında İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın notları bulunmaktadır. Bu notlarda eser hakkında kısa malumat (hangi kütüphanedeki nüshadan istinsah ettirildiği, müellifi vb.) verilmiş ve istinsah çalışmasının Kilisli Rif'at tarafından gerçekleştirildiği bilhassa vurgulanmıştır. Bu notlardan anlaşıldığı kadarıyla Kilisli Rif'at Bey, Uzunçarşılı vasıtasıyla TTK bünyesinde bu iş için tanzif edilmiştir.

Hemen hepsi aynı boy defterlere yazılmış bulunan bu istinsah çalışmaları, 14 kitaptan müteşekkildir. Metinler sadece sağ sayfalara yazılmıştır ve sayfa arkaları boş bırakılmıştır. Defterlerin son kısımlarında bazen Kilisli Rif'at Bilge'nin notları da bulunmaktadır. İmzasını

attığı zaman unvan olarak "müstensih" yerine "nâsîh" nitelemesini kullanmıştır. Her iki kelime de Arapçada aynı kökten türemiştir ve anlamları da aynıdır.

Kilisli Rif'at Bey'in İstinsah Ettiği Eserler

a) Karşılaştırma, tashih ve kısaltma yoluyla istinsah:

1. *Künhü'l Ahbâr*: Osmanlı kronikleri içinde en ünlülerinden olan bu eser, Gelibolulu Mustafa Âlî'ye aittir. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde Y/0737 numarada kayıtlı olan yazma, 10 Teşrîni-evvel 1932 tarihinde istinsah edilmiştir.

Rik'a hattıyla istinsah edilmiş bulunan *Künhü'l Ahbâr* nüshası Uzunçarşılı'nın bu nüshanın başındaki notuna göre İstanbul'un fethinden Yavuz Sultan Selim'in vefatına kadar olan bir nüshayı ihtiva etmektedir. Yine aynı notta, *Künhü'l Ahbâr*'ın mevcut yazmalarının hep hatalı olması sebebiyle, bu istinsah çalışmasının beş-altı nüsha ile karşılaştırmalı olarak yazılmaya başlandığı ve fakat bilâhare nüshaların içinden en sağlam olanı seçilerek, istinsah çalışmasının sürdürüldüğü önemle belirtilmiştir. Uzunçarşılı ayrıca "*Bu cild, tarafımdan Kilisli Muallim Rif'at Bey'e istinsah ettirilmiştir.*" diyerek, müstensihin kimliğini de özellikle vurgulamıştır.

Söz konusu nüshada dikkat çekici şöyle bir husus göze çarpmaktadır: Y/0737'deki nüshanın son varakı (vr. 197) "(...) *murassa'* ve *zerrîn mücellâ âlâtı* (...) şeklinde yarım bir cümleyle bitmektedir. Dolayısıyla TTK Kütüphanesindeki bu nüshanın devamı da olmalıdır.

2. *Mecmûatü'n-Nezâir*: Ömer b. Mezîd'in ünlü eseri, Y/0722 numarada kayıtlıdır. 70 varak olan eser, nestalik yazı ile kaydedilmiştir.

Uzunçarşılı'nın defterin başına düştüğü 9 Mayıs 1934 tarihli nota göre, Kilisli Rif'at Bey'e istinsah ettirilen TTK nüshası, Köprülüoğlu Fuad Bey'de bulunan ve eserin en eski nüshasından alınmış fotoğrafiye dayanmaktadır. Kilisli Rif'at, daha önce kendisi için istinsah ettiği bu nüshadan, Uzunçarşılı'nın talebi üzerine, bir de Türk Tarih Kurumu için yeni bir nüsha istinsah etmiştir. Fakat bu istinsah çalışmasında Uzunçarşılı, fazla şiir örneklerinden önemli ve güzel olanlarını seçtirerek azalttığını belirtmektedir ki, bu durumda, TTK'daki istinsah çalışmasını kısaltılmış bir çalışma saymak gerekmektedir.

b) Tercüme veya Seçme-Tercüme yoluyla istinsah edilen eserler:

3. *Dürrü'l-Hibeb fi Târihi Haleb*: Hanbelî-zâde Muhammed b. İbrâhîm-i Halebî'nin eseri üzerinde hem istinsah, hem de tercüme çalışmasıdır. TTK Kütüphanesinde Y/0721-1 numarada kayıtlı bulunan eser, 40 varaktır ve rik'a hattıyla istinsah edilmiştir. Y/721-ek numarasıyla kayıtlı 38 varaklık bir ek defter de bu çalışmanın bir parçasıdır.

Kitabın baş tarafında İ. Hakkı Uzunçarşılı tarafından eski harflerle düşülen nota göre eser, "(...) Halebî'nin eserinden iltikât edilmiş ve Kilisli Rif'at Bey'e yazdırılmıştır. Rif'at Bey, diğer bir nüsha ile karşılaştırmak suretiyle bunu kaleme almıştır."

12 Mayıs 1934 tarihini taşıyan bu nota göre Kilisli'nin bu çalışması hem seçme ve hem de tercümeli bir istinsah çalışmasıdır.

4. *Tarîh-i Melik Zâhir*: Bu istinsah çalışması hem metin hem de tercüme ihtiva etmektedir. Uzunçarşılı'nın, defterin başına düştüğü nottan anlaşıldığı kadarıyla eser, İzzeddîn Muhammed b. Ali b. İbrâhîm b. Şeddâd (684/1285)'a aittir. Y.I/0263 yer numarasında kayıtlı bu eser, 3 Şubat 1936 tarihinde istinsah edilmiştir. 100 varak ise de devamında müteferrik notlar vardır. Eser, diğer istinsah çalışmalarından farklı olarak çizgili bir deftere yazılmıştır.

5-6. *Vekâyi-i Türkmâniyye&Emir Yeşbek'in Şâh-süvâr Seferi*: Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde Y/0768-1 ve Y/0768-2 numarayla kayıtlı bu iki eser de aynı deftere yazılıdır.

Uzunçarşılı'nın, eserin başındaki eski harflerle düştüğü nota göre her iki eser de "*Türkmên vekâyiine dâir*"dir. Aslı Topkapı Sarayı Ahmed-i

Sâlis kitapları arasında 3057 numarada kayıtlı eser, İbn Hacer ile Aynî'nin eserlerinden alınmıştır. Arapça olan bu nüsha üzerinde çalışan Kilisli Rif'at, eserin Arapça nüshasını istinsah etmiş ve aynı zamanda Türkçeye tercüme etmiştir.

Vekâyi-i Türkmâniyye rik'a hattıyla yazılmış defterin 1-59.; *Yeşbek Seferi* ise 61-118. varakları arasındadır. İlk eser İbn Hacer'in tilmizi Ebu'l-Fadl Muhammed b. Bahâdur Mü'min tarafından derlenmiş; ikinci eser ise İbn Kâdı Şemseddin tarafından kaleme alınmıştır.

7. *el-Metâliu'l-Bedriyye fî Menâzili'r-Rûmiyye*'den Seçme Tercüme: Bedreddîn Muhammed b. Radyüddîn el-Gazzî (ö984-1577)'nin seyahatnâme türündeki bu eseri de Kilisli Rif'at tarafından tercüme ve seçme yoluyla istinsah edilmiştir.

TTK Kütüphanesinde Y/0776'da olan eser, 20 varaktır. Rik'a hattıyla istinsah edilmiş olan bu nüsha hakkında Uzunçarşılı şu notu düşmüştür:

"(...) *münşiyâne elfâz çıkarılmak suretiyle seyâhatnâmenin aslı lübbü tercüme ettirilmiştir. Tercümeyi Kilisli Rif'at Bey yapmıştır. Tercümeye esas olan metin Köprülü Kütüphanesinde 1390 numarada olan kitaptır. 12 Rebûlevvel 1353 / 24 Haziran 1934.*"

Dolayısıyla eser bir seçme tercümedir.

c) Tashih yoluna gitmeden aynen kopya yoluyla istinsah edilen eserler:

8. *Behiştî Târîhi*: Ünlü Osmanlı vak'anüvîsi Behiştî Ahmed Sinan Çelebi (1466/67-1511?)'ye ait olan eserin asıl adı *Vâridât-ı Sübhânî ve Fütûhât-ı Osmânî*'dir. Birinci cildi Y/0723-1 numarada kayıtlı olan eser 1 Teşrînisânî (Kasım) 1934 tarihlidir ve 148 varaktır.

Aynı eserin Y/0723-2 numarada kayıtlı 2. cildi ise 21 Kânûnievvel (Aralık) 1941 tarihinde istinsah edilmiştir ve bu cilt 186 varaktır. Yine Kilisli merhuma özgü bir rik'a ile yazılmıştır. İkinci defterin sonunda eserin Topkapı Sarayı yazmaları Revan Odası kitâbetinde 1270 numarada kayıtlı nüshadan istinsah edildiği bizzat Kilisli Rif'at Bey tarafından belirtilmiştir.

9. *Teşkilât Risâlesi*: Cilt kapağındaki nota göre "Kapucu Bey'in Devlet Teşkilâtı" adını taşımaktadır. Eser 52 varaktır. TTK Kütüphanesi kataloguna Y.I/0174-1 numarayla kaydedilmiştir. 29 Ağustos 1931 tarihinde istinsah edilmiştir.

10. *Avusturya Seferine Dâir Risâle*: Müellifi bilinmeyen bu risale de aynı defter içinde bulunmaktadır ve TTK Kütüphanesinde Y.I/0174-2 numaramada kayıtlıdır. Bu defterin 57a-66a varakları arasında yazılıdır.

11. *Kânûn-nâme*: Yukarıdaki eserle aynı cilt kapağı altında bulunan eser, defterin 67a-87a varakları arasında yine rik'a yazısıyla yazılıdır. 1 Eylül 1931 tarihinde istinsah edilmiştir (Y.I/0174-3).

12. *Avusturya Seferi (8 Şevval 1093/10 Ekim 1682)*: TTK Kütüphanesinde Y.I/0174-4 numarasıyla kayıtlı bu eser de aynı defter içinde bulunmaktadır. Defterin 93a-102 varakları arasında yazılmıştır.

13. *Mecmûa*: Y/0775 numarada kayıtlı bu eser manzum-mensur seçmelerden oluşmaktadır. TTK Kütüphanesinde *Mecmûa* adıyla kayıtlı bu eser, cilt kapağındaki etikette *Korkud Sultân'ın Ahlâk ve Siyâsete Dâir Olan Eserinden İltikât* şeklinde kaydedilmiştir. 16 varaktan ibarettir. Eserin sonunda muhtevasıyla ilgili notlar vardır.

14. *Menâkıb-ı Şeyh Bedrettin b. Kâdi İsrâil*: Şeyh Bedreddin'in torunu Hâfız Halil'in eseri olan bu menâkıbnâme, TTK Kütüphanesinde Y.I/0147 numarada kayıtlıdır. Ve 177 varaktır. Kilisli Muallim Rif'at Bey'in rik'a hattıyla istinsah edilmiş olan eserin sonunda bizzat Müstensih'in şu notu bulunmaktadır:

"Nâsîh der ki: Bu nüshanın sonunda ketabe ve tarih yok. Takrîben 300-350 sene evvel yazılmışa benziyor. Nüsha görüldüğü veçhile çok sakâmetlidir. Fakîr aynen yazdım. Hiçbir yeri tashihi etmedim. Niyetim bu eseri bir kerre de kendim için yazmaktır. O zaman yanlışlarını uzun uzun düşünerek tashihe çalışacağım. İnâyet Allah'tandır. 27 Teşrinisânî, sene 1931."

Dolayısıyla Kilisli Rif'at Bey'in bu çalışmayı yapıp yapmadığı, bir araştırma konusu olarak ortada durmaktadır.

Cilt kapağında "Menâkıb-ı Bedreddîn-i Sîmâvenî" şeklinde adlandırılan bu nüshanın sonunda bir de Uzunçarşılı tarafından eklenmiş bir şecerênâme bulunmaktadır.

Sonuç

Kilisli Muallim Rif'at'ın hayranlık uyandırıcı müktesebatının en büyük göstergelerinden biri de İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın gözetiminde

Türk Tarih Kurumu için gerçekleştirdiği istinsah çalışmalarıdır.

Belirlenen yazma eserler, muhteva özelliğine ve önemine göre farklı şekilde istinsah edilmiştir. Bir kısmında seçme ve kısaltma yoluna gidilmiş, bir kısmı ise aynen istinsah edilmiştir. Bazıları ise istinsahla birlikte tercüme çalışması da içermektedir. 1930-1940 yılları arasında gerçekleştirilen bu istinsah çalışmaları hemen Türk Tarih Kurumu'nun kurulduğu ilk yıl içinde (1931) başlamıştır (*Teşkilât Risâlesi*). Dolayısıyla ağırlıklı olarak o tarihlerde tek nüshası bulunan yazma eserler seçilmiş gözükmektedir.

Ömer Faruk Akün'ün, Kilisli Rif'at Bey'in yazma eserler üzerinde çalışırken, zamanın tahribatına karşı koyamayarak yıpranan ve silinen kelimeler üzerindeki öngörülerinin, yıllar sonra bu eserlere ait diğer nüshalar bulunduğunda, ne derece isabetli olduğunun görüldüğü şeklindeki kaydını da bu noktada hatırdan çıkartmamalıyız. Akün'ün, DİA'ndeki "Kilisli Rif'at Bilge" maddesinde böylece vurguladığı gibi, yazma eserler üzerindeki ihtisası dolayısıyla Kilisli Rif'at Bey'in, bu işi en iyi yapabilecek kişi olarak Uzunçarşılı tarafından, Türk Tarih Kurumu bünyesinde görevlendirilmek üzere seçilmesi boşuna değildir. Bu sebeple Uzunçarşılı, istinsah edilen ve yukarıda tanıttığımız on dört eserin baş taraflarına notlar düşmüş ve burada istinsah işinin, Kilisli Rif'at Bey tarafından yapıldığını bilhassa belirtmiştir.

Dr. İbrahim Ateş, Yusuf Turan Günaydın'a üç ciltlik "Mikrofondan Müminlere" adlı kitabını takdim etti.

Şuurlu Şair Kilisli Muallim Rif'at Bilge

M. Yahya EFE

Kilis Yardımlaşma Derneği Genel Başkanı

Kilis'in yetiştirdiği büyük Türk dil bilgini Muallim Ahmet Rif'at Bilge, Türk diline hizmet etmiş Türkoloji dünyasının tanınmış ilim adamlarımızdandır. 1874 yılında Kilis'in Cedit Mahallesinde doğmuştur. Zabtiyye Çavuşlarından Abdülkerim Bey'in oğludur. Kilisli babasına “**Kerim Çavuş**” derlerdi. Ahmet Rif'at doğmadan babası vefat etmişti. Bu nedenle Rif'at'ı annesi **Emine** Hanım büyüttü.

Rif'at'ın İsmail, Ahmet ve İbrahim isimli üç dayısı vardı. Dayılarına “**Çilonun oğulları**” derlerdi.

Muallim Rif'at Bilge, babasına “Kerim Çavuş” dendiğini ve Adının Ahmet Rif'at olduğunu, “**Tercüme-i Halim**” isimli şiirinin son dörtlüğünde şöyle dile getiriyor:

*“Kerim Çavuş oğluyum
Gönlü dertli dağlıyım
Adım Ahmet Rif'at'tır
Ben Kilis'e bağlıyım.”*

Kerim Çavuş oğlu Ahmet Rif'at, dayılarının yardımıyla ilk ve Rüştüye öğrenimini Kilis'te yapmış ve 1892 yılında Kilis Müftüsü Abdurrahman Efendi'den İcâzet-name almıştır.

Daha sonra, 18 yaşında İstanbul'a gelmiş ve 1898 yılında İstanbul Dârü'l Muallimin'in yüksek kısmından birincilikle Şahadetname alarak öğretmenlik mesleğine atılmıştır.

Bu arada Kilis'te bulunan ve bahçedeki su künden bir tas su içmek suretiyle zehirlenerek vefat eden annesi Emine Hanımın ölüm haberi, Muallim Rif'at'ı son derece üzmüştür.

Muallim Rif'at, önceleri Rüşdiyye ve İ'dâdiler'de, sonraları liselerde Türkçe, Arapça, Farsça, Tarih ve Edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Medrese-tü'l Kuzât'da ceza kanunu, İmam Hatip Mektebinde ise Felsefe dersleri vermiştir.

Ayrıca, İstanbul Üniversitesi İlahiyat ve Ede-

biyat Fakültelerinde Arap Dil ve Edebiyatı derslerini okutmuştur. Bu arada İstanbul Hukuk Fakültesinden de pekiyi derece ile mezun olmuştur. Adının başına hep “**Kilisli**” sözcüğünü kullanan Türkoloji dünyasının bu ünlü bilgini, “**Muallim**” lakabıyla da ün yapmıştır. Bu nedenle Ahmet Rif'at Bilge'ye kısaca “**Kilisli Muallim Rif'at**” derlerdi. Türk diline unutulmaz hizmetler vermiş ve şöhreti yurt sınırlarını da aşmış olan Kilisli Muallim Rif'at'ı, Avrupa'da tanıyordu. Türkiye'ye gelen müsteşrikler onu arayıp buluyorlardı.

Fuat Köprülü'nün onun eserlerine önsöz yazması, H. Ritter gibi bir müsteşrikin onunla işbirliği yapması, bu bilim adamının kadrini yükselten büyük bir belgedir.

Muallim Rif'at kendini, tamamen ilme vermişti. Hayatta onun her şeyi kitaplardı. Bu nedenle 38 yaşında nişanlanmış ve 40 yaşında İstanbul eşrafından Fatma Saibe Hanımefendi ile evlenmişti. Bu evlilikten üç kızları oldu. Mutlu idiler. İyi bir ev hanımı olan, güzel ud ve keman çalmasını bilen Fatma Saibe Hanım, kısa zamanda Kilis yemeklerini pişirmesini de öğrenmişti.

Kilis yemeklerinden **Oruk** ve **Şeyh-ül Muşş'i** yi çok seven Muallim Rif'at, sabah kahvaltılarında ise sadece kuru ekmek yer ve birkaç bardak çay içerdi.

Tarama sözlüğünde Kilisli Rif'at Bilge

Türk dilinin birinci derecede önemli eski anıtlarından birçoğunun ilk yayımlarını yapmak, resmi ve özel kütüphaneleri araştırarak bazı anıtları ortaya çıkarmak, Kilisli Muallim Rif'at'ın Türk Filolojisine yapmış olduğu en büyük hizmetlerdir.

XI. Yüzyıl Hâkaniye Türkçe'sinin şaheserlerini, en eski Oğuzca metinleri, XIV.-XV. Yüzyıl Kıpçak Türkçesi yadigârlarını ve Divân-ü Lûgat-it-Türk'ü bilim dünyasına tanıtan odur.

Kilisli Muallim Rif'at Bilge, Türk edebiyatı ve Türk tarihi konusunda kendini kabul ettirmiş, titiz, dikkatli, çalışkan, sabırlı ve başarılı bir araştırmacıdır. O çok okuyan, okuduğunu anlayan ve değerlendirmesini bilen bir dil bilginidir. Gerçi herkes bir ölçüde okur amma, hiç kimse Kilisli Rif'at gibi okuyamadı. Çünkü Rif'at kitap değil, kütüphane okurdu. Okuduğu kütüphanelerde hangi kitabın hangi değerinde ve nitelikte olduğunu bilir, ona göre de değerlendirmesini yapardı. Kendi deyimiyle yüz bine yakın kitap okumuş olan Muallim Rif'at'ın, okumadığı kitap kalmamıştır. Türk Dil Kurumu çalışmalarının temelini oluşturan eserlerin başında gelen **“Tarama Sözlüğü”** nün ortaya çıkışında da en büyük çaba, Muallim Rif'at'ın olmuştur.

Divan-ü Lügat-it Türk, İlmî Mühenna Lügatı, Dede Korkut ve Keşf-üz Zunun üzerindeki uğraşları, adını ansiklopedilere geçiren etkenlerden birkaçıdır.

Daha sonraki araştırmaları olduğu için henüz ansiklopedilere geçmemiş olan Muallim Rif'at'ın **“Tarama Sözlüğü”ne katkıları** da yazmış olduğum, **“Kilisli Muallim Rif'at”** adlı kitabımda yayınlanarak gün ışığına çıkmış oldu.

1941-1976 yılları arasında Türk Dil Kurumunda Ömer Asım Aksoy'un yönetimiyle hazırlanmış ve sekiz cilt olarak basılmış olan bu önemli sözlük, XIII. Yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitapların taranmasıyla, elde edilen iki yüz bin örnek arasından seçtiğimiz altmış bin tanığa dayanmaktadır.

Tarama çalışmalarına katılan elli beş yetkili kişi, 227 kitap taramıştır. Buna göre, her birinin ortalama dört kitap taramış olduğu sanılacaktır. Hayır, öyle olmamıştır; 227 kitabın 82'sini Kilisli Rif'at Bilge, geri kalan 145'ini elli dört kişi taramıştır. Bu koca Kilislinin dağlar deviren çalışmalarından sadece bir bölüm ve özgeçmişine eklenecek çok parlak bir yapraktır.

Kilisli Muallim Rif'at Bilge, sadece Türk edebiyatının değil, dünya gezi edebiyatının önde gelen eserlerinden Evliya Çelebi'nin ünlü Seyahatname'sinin yedinci ve sekizinci ciltlerini de Muallim Rif'at Bilge yayınlamıştır. Ortak çalışmalara da eşsiz bilgisi ve azmiyle katkıda bulunan Muallim Rif'at Bilge, Veled Çelebi İzbudak ile Sultan Veled'in Divan-ı Türki'sini, Şerafettin Yalıtıkaya ile Keşfü'z-Zunun'un ve zeylinin yayınına gerçekleştirmiş, ayrıca Arap ve Fars klasiklerinden pek çoğunu Türkçemize kazandırarak, Türkçülük düşüncesinin gelişmesine de yardımcı olmuştur.

Bu düşünce, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuru-

luşunda da etkili olmuş, Ulu Önder Atatürk'ün **“Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür”** özdeyişinde de ifadesini bulmuştur.

Şunu üzülerek belirtmek istiyorum; bu büyük insan, değerli araştırmacı ve edebiyatçı Kilisli Muallim Rif'at Bilge, okullarımızda ders kitaplarında yok. Unutulmuş, konulmamış, bilinmiyor ve genç kuşak tanımıyor. Oldukça üzücü ve millî eğitiminin bir noksanı ve ayıbıdır diye düşünüyorum... Türkoloji Alimi Kilisli Muallim Rif'at Bilge, okullarda ders kitaplarında konu olmalıdır... Adını başında hep **“Kilisli”** sözcüğünü kullanmış olan bu bilgi anıtı, kendisiyle birlikte Kilis'e de uluslar arası ün kazandırmıştır.

Kilisli Muallim Rif'at Bilge'yi bütün Türkler, her zaman minnetle anacaktır.

Muallim Rif'at'ın meşhur gazeli

Kilisli Muallim Rif'at'ın Kurtuluş Savaşı yıllarında, Kilis'in Fransızlar tarafından işgali sırasında, ulusunun yazgısını değiştirmek için savaşan mücahitleri teşvik için yazmış olduğu, meşhur bir gazeli vardır.

Bu Kilis'e övgü gazeli, uzun yıllar birçok kitap ve dergilerde hatalı olarak yayınlanmıştır. Değerli Bestekâr ve devlet sanatçısı Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca tarafından Rast makamında bestelenmiş olan bu gazelin tarihçesi ile ilgili olarak, Kilisli Rif'at bey'in 5 Şubat 1944 tarihinde **“Kerim Çavuş oğlu Ahmet Rif'at”** imzasıyla Kilisli Fransızca öğretmeni Sait Dilmen'e yazmış olduğu bir mektup var.

Sait Dilmen tarafından talebesi Av. M. Cemallettin Güçdemir'e verilmiş olan belge niteliğindeki bu mektup ve ekleri, 02 Şubat 1987 tarihinde Sayın Güçdemir tarafından Latin alfabesine çevrilerek, **“Kilisli Muallim Rif'at Bilge”** adlı kitabımda yayınlanmak üzere bana verildi. Arşivimde saklı olan bu mektubun detaylarını kitabımdan okuyabilirsiniz.

Her zaman sade bir Türkçeyi savunarak, dilimizin yabancı kelimelerden arınmasını istemiş olan, Türkoloji dünyasının bu ünlü bilgini Kilisli Muallim Rif'at, 22 Şubat 1953 Pazar günü, Ankara Maltepe'deki evinde geçirmiş olduğu bir kalp krizi sonucu, 79 yaşında hayata gözlerini kapamıştır.

Kabri, Ankara Cebeci Asri Mezarlığındadır. Mezar taşında şu dörtlük yazılıdır:

*“Okumaya kanmadım
Geçen ömre yanmadım,
Kırık yıldır muallimim
Çok şükür usanmadım.”*

Mezarı 12 yıl önce, Kilis Yardımlaşma Derneği

(KİLYAD) tarafından, hayırsever bir Hanımefendi'nin maddi katkılarıyla onarılarak yeniden yaptırılmıştır.

Kilisli olarak ve bir Türk vatandaşı olarak, kendisiyle daima iftihar ettiğimiz hemşerimiz Kilisli Muallim Rif'at Bilge'yi, ölümünün 64. yıldönümünde minnet ve şükranla anıyorum. Onu bütün Türkler her zaman minnetle anacaktır. Nur içinde yatsın.

Kilisli Muallim Rif'at'ın Eserleri

Kilisli Muallim Rif'at Bilge, çok değerli bir Türkçeci idi. O her zaman sade bir Türkçe'yi savundu ve dilimizin yabancı kelimelerden arınması için çalıştı.

3 Mayıs 2003 tarihinde Kilisli Muallim Rif'at Bilge'nin ölümünün 50. yılı dolayısıyla, Kilis Yardımlaşma Derneği olarak, Türk Dil Kurumu konferans salonunda geniş katılımlı bir anma toplantısı düzenlemiştik. Toplantıya; Kilis Valisi Aslan Kütükçü, Belediye Başkanı Ekrem Çetin, Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, YÖK Başkan Vekili M. Uygur Tazebay, Milli Eğitim Bakanlığı Erkek Teknik Genel Müdürü Mehmet İyigün, çok sayıda öğretim üyesi, üst düzey bürokrat ve Kilisli hemşerilerimiz katılmıştı. O toplantıda, Kilisli Muallim Rif'at'ın hayatını ve eserlerini anlatmıştım.

Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın da toplantıda yaptığı konuşmada; Kilisli Muallim Rif'at Bilge'nin Dede Korkut Destanı'nın ve Divanü Lügat-it Türk'ün derleyicisi ve ilk yayımcısı olduğunu söyledi.

Muallim Rif'at Bilge'nin gerçek doğum Tarihi 1874'dür. Nüfusunda iki yaş küçük yazılmıştır. Rahmetli sağlığında kızlarına vasiyet etmiş ve öldüğü zaman mezar taşına doğumu 1874 olarak yazılmıştır.

Kilisli Muallim Rif'at Bilge'nin Eserleri (*):

- 1- Kitab-ı Dede Korkut (Ala Lisan-ı âlîfe-i Oğuzan, Dresden yazmasından, 1914)
- 2- Divan-u Lugati't-Türk 3. cilt 1. ve 2.cilt 1915. 3. cilt 1917, İstanbul Matbaa-i Amire)
- 3- İbni Mühenna Lugati (İstanbul Müze Kitaplığından, 1919)
- 4- FerhengName-i Sa'di Tercümesi (Ali Emiri Efendi Kitaplığından, 1924)
- 5- İbni Mühenna'nın (El-Kavaninü'l- Külliye Li-zağlil Lügati- Türkiye) sinin istinsah ve tashihi, (Sait Ali Paşa Kitaplığından 1928)
- 6- Sultan Vêled'in Divan-ı Türki'si (Vêled Çelebi (İzbudak) ile birlikte, 1925)
- 7- Astarabadi'nin Kadı Burhaneddin tarihi olan Bezm-u Rezm (Farsça metin, 1928)

8- Ebu Hayyan'ül Endülisi'nin Kitabü'l-İdrak Li-Lisani'l Etrak'ine yazılmış olan 1531 kelimelik Haşiye (Veled Çelebi (İzbudak) ile birlikte 1936)

9- Maniler (1928)

10- Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin (7. ve 8.ciltlerinin Türkçeye çevrilmesi, 1928)

11- Şeyh Sa'di'den Gülistan ve Bostan Tercümeleri (1943)

12- Keşf-üz Zunun ile Zeyl'in basım ve yayımı (Şerafeddin Yaltkaya ile birlikte, 1.11.1941, 1945)

13- Suyolcuzade MehmetNecib'in Devha-tül-küt-tab'ının tertip ve tashihi, (Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatından No: 16, İstanbul 1942)

14- Esmâ-i Müellifin, (İbnü'l- Emin Mahmud Kemal İnal ile birlikte, 1952)

15- Salaheddin-i Safeddi'nin El-âfi Fi'l- Vefat'ı (H.Ritter ile birlikte)

16- İmam Hasan'ın Ahkam-ı Kur'an'ı Celal-i Devvani'nin Arznamesi ayrıca da Yeni Sarfı Arabi gibi eserler, tarafından istinsah ve tashih olunmuştur.

17- (Kutbi Mekki'nin) İstanbul Seyahatnamesi ile (Utu'nin) Sultan Mahmut Gaznevi ile babasına ait tarihini tercüme etmiştir.

Ayrıca, Kilisli Muallim Rif'at Bilge, birçok Arap ve İran klasiklerini de Türkçeye çevirmiştir.

(*) Kilisli Muallim Rif'at'ın hayatı ve eserleri ile ilgili bilgiler, M. Yahya Efe'nin, "Kilisli Muallim Rif'at Bilge" (Kilis Yardımlaşma Derneği Yayınları: 1, 2. baskı, Ankara 2003) adlı eserinden alınmıştır.

Dr. İbrahim Ateş, M. Yahya Efe'ye üç ciltlik "Mikrofondan Müminlere" adlı kitabını takdim etti.

YOYAV'DA TOPLU SÜNNET HAZIRLIĞI

Yıllardır yoksul ailelerin çocuklarını sünnet ettirerek sevinç ve saadetlerini paylaşmayı güzel bir gelenek haline getiren YOYAV, önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da sünnet hizmetini arttırarak ve geliştirerek gerçekleştirmenin gayreti içindedir.

Mayıs ayında gerçekleştirilecek bu hayırlı hizmetin hazırlık çalışmalarının başlatılması vesilesiyle bir basın toplantısı düzenleyen YOYAV Genel Başkanı Dr. İbrahim Ateş yaptığı açıklamada şunları söyledi:

“Önceki yıllarda gerçekleştirdiği toplu sünnet hizmetini bu yıl da sürdürecektir. Olan Vakkımız, daha çok aileyi sevindirmek için, üyeleri ve kursiyerleri ile hizmetlerine ilgi duyan hayırsever dostları arasında **“BİR ÇOCUĞU DA SİZ SÜNNET ETTİRİN”** kampanyasını başlatmıştır.

Bu amaçla yapılan ön araştırmalar sonucunda bir çocuğun sünnet, giyim ve diğer giderlerinin asgari 200 TL. civarında olduğu öğrenilmiştir. 19-20-21 Mayıs 2017 Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri yapılacak sünnet işlemi ile 24 Mayıs 2017 Çarşamba günü gerçekleştirilecek olan toplu sünnet şöleninde daha fazla yoksul ailenin mutluluğunu paylaşmak için başlatılan bu kampanyaya katılımın yoğun ve ilginin büyük olacağını ümit etmekteyiz.

Sünnet olacak çocukların kayıtlarıyla, hazırlık çalışmaları başlatılan bu hayırlı hizmete katkıda bulunmak isteyen hayırsever yurttaşlarımızla, çocuklarını sünnet ettirmek isteyen dar gelimli kardeşlerimiz, 0312 434 51 83 nolu telefonla irtibata geçerek, görevli personelimizden detaylı bilgi alabilirler.

Bu hayırlı hizmete destek veren dostlarımızla çocuklarını Vakkımız aracılığıyla sünnet ettirmek isteyen kardeşlerimizin yakın ilgi ve alakalarını bekler, sünnet olacak yavrularımıza sağlık ve saadetler niyaz ederim.”

**Merhum Kilisli Muallim Rif'at,
mezarı başında Kur'an-ı Kerim tilâveti ve dualarla anıldı.**

